

*Līgums Nr. 4-9/23-2006
Valsts valodas aģentūra*

**Latviešu valodas un literatūras asociācija
Izglītības un saturs eksaminācijas centrs**

**Skolēnu sasniegumu analīze tekstveidē
latviešu valodas un literatūras
centralizētajā eksāmenā:
situācijas izpēte un ieteikumi**

Projektu konkursa vadlīnija

**3. Latviešu valodas mācību kvalitāte izglītībā: situācijas izpēte,
mācību metodisko jautājumu risināšana.**

No 2006.gada 13.novembra līdz 2007.gada 2.novembrim

**Rīga
2007**

Saturs

Ievads	2.lpp.
Pētījuma metodika	5. lpp.
Pētījuma bāze	7. lpp.
1.kursa studentu un skolotāju anketēšanas rezultāti	10.lpp.
Skolēnu pieredzes atklāsme pārspriedumos	17.lpp.
Teksta mērķtiecības un apjoma problēmas	20.lpp.
Izteiksmes problēmas pārspriedumā	23.lpp.
Pareizrakstības problēmas pārspriedumā	27.lpp.
Secinājumi	37.lpp.
Ierosinājumi	39.lpp.
Izmantotā literatūra	42.lpp.
Pielikumi	43.lpp.
1. pielikums. Pārsprieduma analīzes kritēriji	43.lpp.
2. pielikums. Lietuvas pieredze lietuviešu valodas eksāmena kvalitatīvajā analīzē.....	44.lpp.
3. pielikums. Konferences ziņojumu izvērtējums.....	50.lpp.
4. pielikums. Anketa 1. kursa studentiem par latviešu valodas un literatūras centralizēto eksāmenu.....	51.lpp.
5. pielikums. Latviešu valodas un literatūras skolotāju konferencē metodiskajā darbnīcā „Izteiksmes kopšana pārspriedumā, motivējot skolēnus lietot pilnīgu literāro valodu” izstrādātie priekšlikumi.....	53.lpp.
6. pielikums. Stila kļūdu veidi	55.lpp.
7. pielikums. Valodas pareizums un meistarība tekstveidnē.....	59.lpp.
8. pielikums. www.lu.lv/filol/valoda un www.valoda.lv	63.lpp.
9. pielikums. Centralizētā eksāmena latviešu valodā un literatūrā matrica 2007./2008. m.g. Projekts.....	65.lpp.
10.pielikums. Centralizētā eksāmena latviešu valodā un literatūrā pārsprieduma vērtēšanas kritēriji. Projekts.....	66.lpp.

Ievads

Pētījums” Skolēnu sasniegumu analīze tekstveidē latviešu valodas un literatūras centralizētajā eksāmenā: situācijas izpēte un ieteikumi” veikts, lai aktualizētu teksta kā valodas apguves rezultāta nozīmi skolēna dzīves kvalitātes sekmēšanā un personības attīstībā. Pētījuma gaitā pārvērtēti 2005./2006.mācību gada centralizētā eksāmena latviešu valodā un literatūrā 1200 skolēnu pārspriedumi, lai analizētu un konstatētu

- skolēna personisko viedokli,
- temata izvēles motivāciju,
- faktu atlasī satura argumentācijai,
- teksveides prasmi,
- valodas stila kvalitāti,
- pareizrakstības prasmes.

Pētījuma izstrādes grupa:

Kaspars Špūle – Mg.paed., Izglītības satura un eksaminācijas centra speciālists valsts pārbaudes darbu jautājumos, grupas vadītājs,

Anita Vanaga – Mg.philol., Latviešu valodas un literatūras skolotāju asociācijas priekšsēdētāja, Āgenskalna Valsts ģimnāzijas direktora vietniece izglītības jomā, latviešu valodas un literatūras skolotāja,

Beatrise Garjāne – Dr.paed., Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības augstskolas docētāja, Rīgas pilsētas Pļavnieku ģimnāzijas latviešu valodas un literatūras skolotāja,

Dace Dalbiņa – Mg.philol., Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes lektore, Latviešu valodas apguves valsts aģentūras direktore,

Anita Sniedze – Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes maģistrante, Latviešu valodas apguves valsts aģentūras projektu koordinatore.

Pētījuma gaitā darba grupa

- 1) izstrādāja pētījuma organizācijas detalizētu plānu,
- 2) izvēlējās pētījuma bāzi, iekļaujot visus skolu tipus un līmeņus,
- 3) izstrādāja teksveides analīzes kritērijus,
- 4) izveidoja un multiplicēja pārspriedumu vērtētāju grupu,
- 5) pārvērtēja 1200 skolēnu darbus 135 pozīcijās (skat. 1.pielikumu),
- 6) iepazinās ar Lietuvas pieredzi lietuviešu valodas valsts eksāmena kvalitatīvajā analīzē (skat. 2. pielikumu),

- 7) izveidoja un aprobēja pētījuma metodiku sadarbībā ar Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes un Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības augstskolas mācībspēkiem,
- 8) aptaujāja 6 Latvijas augstskolu 1.kursa studentus (280 respondentu) un latviešu valodas skolotājus (300 respondentu) par eksāmena saturu un norisi,
- 9) apstrādāja un analizēja pētījuma datus,
- 10) organizēja latviešu valodas un literatūras skolotāju konferenci un prezentēja pētījuma rezultātus,
- 11) piedāvāja konferences 4 metodisko darbnīcu tēmas un vadīja priekšlikumu izstrādi centralizētā eksāmena valodas daļas satura un vērtēšanas kritēriju pilnveidei,
- 12) par eksperti uzaicināja Latvijas Universitātes docētāju Ilzi Lokmani,
- 13) iesniedza pētījuma kopsavilkumu žurnāla „Skolotājs”(RaKa) 2007.gada decembra numuram.

Darbu pārvērtēšanā iesaistījās 11 latviešu valodas un literatūras skolotājas:

Daina Mediņa, Anita Vanaga un Dace Simsone (Āgenskalna Valsts ģimnāzija), Sarmīte Ruža (N. Draudziņas ģimnāzija), Ilze Špūle (Rīgas Valsts 1. ģimnāzija), Raita Šūpola (Rīgas 64. vidusskola), Beatrise Garjāne (Rīgas pilsētas Pļavnieku ģimnāzija), Mairita Klieče (Rīgas 94. vidusskola), Iveta Vīduša (Rīgas Franču licejs), Anita Sniedze (Latviešu valodas valsts apguves aģentūra) un Aiva Neimane (Izglītības satura un eksaminācijas centrs).

Izvērtējot pētījuma rezultātus, ir izstrādāti priekšlikumi skolēnu tekstveides prasmju uzlabošanai un metodiski ieteikumi skolotājiem, kā arī rekomendācijas vidējās izglītības standarta, atbilstošu mācību līdzekļu un valsts pārbaudes darbu izveidei latviešu valodā.

Pētījuma metodika

Centralizētais eksāmens latviešu valodā un literatūrā ir skolēna iespēja un pienākums apliecināt savas personības sociālpsiholoģisko briedumu, atbildīgi paužot vidusskolā apgūto pašpieredzi.

Pārspriedumā absolvents organizētā tekstā pamato sapratni par tematu, turklāt patstāvīgi norādot temata robežas. Tādējādi absolventa veidotajā tekstā vērojama viņa individuālās dzīves jēgas un vērtību atklāsme.

Pētījuma struktūra un saturs ir balstīti hermeneitikas nostādnēs par „tekstu” (dzejas, vēstures notikumu, sociālu parādību, simbolu, formulu utt.) uztveri, apjēgšanu un tuvināšanos to nozīmei un jēgai. Pārspriedumā skolēns, ievērodams tekstveides nosacījumus, rekonstruē savu sapratni vai pašsapratni par tematu. Skolēna valodā vērojamo izziņu nosaka vēstījuma personas izvēle: vēstījums notiek vienskaitļa 1. personā, daudzskaitļa 1. vai 3. personā. Izvēlēdamies *es* formu, skolēns pauž personisko attieksmi, ko arī pamato. Citu personu formu izvēle var liecināt par skolēna atsvešinātību no analizētā temata realitātes.

Tā kā izglītība mūsdienās respektē eksistenciālisma ietekmi mācīšanās procesā, uzsverot skolēna individuālo, brīvo izvēli, tad pētījumā ir iekļauta skolēna vērtību izvēle: kuras personiski nozīmīgas vērtības absolvents uzskata par būtiskām un analizē kā apjēgtas – *jēgpilnas* – , kuras apzinās kā sabiedrībā atzītas (bet ne sev svarīgas), kuras tiek minētas formāli, pat deklaratīvi.

Jēgpilnība šajā pētījumā ir reducēta vērtību izvēlē, bet vērtību kopums plašāk iezīmē arī dzīves mērķi. Vidusskolas posmā (jaunības vecumposms – 15-18 gadi) skolēniem raksturīga vajadzība pēc dzīves jēgas izpratnes, veidojoties personības identitātei. Humānā pedagoģija, kuras iespējās ir nodrošināt mūsdienu izglītības prasību pēc izglītotas un radošas personības, būtiski skar audzēkņu un pedagogu vērtībizpratni. Pārspriedums ir viena no mācīšanās formām, kurā šīs sakarības izpaužas un ir konstatējamas.

Mūsdienu skolu praksē pārsvarā vērojama sociālā spiediena ietekmē tik populārā biheivioristiskā pieeja, kura nerosina skolēnu atbildēt sev pašam – kāpēc es mācos, kā es mācos, kāpēc tas manā dzīvē ir/nav nozīmīgi. Ja arī atbildes ir, tad tās ir atkailināti pragmatiskas un attālinātas no cilvēciskajām vērtībām.

Tā kā Izglītības likums Latvijā (2.pants) paredz patstāvīgas un attīstītas personības veidošanās nepieciešamību, tad ir svarīgs personības

nojēgums par sevi, pašpiederze, kurā atklājas intelektuālā, jūtu, kā arī gribas attīstības pakāpe. Arī šie apsvērumi noteica 135 pētījuma pozīciju izvēli, lai maksimāli atklātos skolēna pašpiederze. Pašpiederzes aprakstam tika izmantotas kontentanalīzes pakāpes, vispirms nosakot pētījuma jautājumu – kādu pašpiederzi skolēns pārspriedumā pamato. Par kategorizācijas vienību tika pieņemta skolēna izvēlētā vēstījuma forma (vsk. 1., dsk. 1. vai 3. personas forma). Šāda pētnieciskā ievirze aprobēta B. Garjānes disertācijā *Brīvas personības veidošanās vidusskolā.- Rīga, LU, 1998.* Pārsprieduma saturā analizējamā kategorija – vērtības. Kodēšanas shēma ietvēra šādas pozīcijas: skolēnu atzītās vērtības, faktu atlasī, vēstījuma personu.

Par kategorizācijas vienību pārsprieduma kompozīcijas novērtēšanā tika pieņemta skolēna tekstveides mērķtiecīgums, sakarīgums, veselums, teksta daļu apjoms un uzbūve 19 apakšpozīcijās. Pārsprieduma formas analizējamā kategorija – teksta veselums.

Par kategorizācijas vienību pārsprieduma izteiksmes novērtēšanā tika pieņemta skolēna leksikostilistiskā, morfostilistiskā, vārddarināšanas un sintagmostilistiskā prasme 47 apakšpozīcijās. Pārsprieduma izteiksmē analizējamā kategorija – leksēma, morfoloģiskā (gramatiskā) forma, sintagma.

Par kategorizācijas vienību pārsprieduma pareizrakstības novērtēšanā pieņemta skolēna ortogrāfijas un interpunkcijas prasme 66 apakšpozīcijās. Pārsprieduma pareizrakstībā analizējamā kategorija – vārds un teikums.

Pētījuma datu ticamības nodrošināšanai izmantota arī aptauja, kuras mērķis ir konstatēt 2006. gada vidusskolas absolventu un latviešu valodas un literatūras skolotāju viedokli par pašreizējā centralizētā eksāmena saturu, izpildes laiku un iespēju apliecināt valodas sistēmas un sociokultūras kompetenci. Aptaujas un pētījuma rezultātu sastatījums izmantots priekšlikumu izstrādei centralizētā eksāmena valodas daļas pilnveidei.

Pētījuma bāze

Projekta dalībnieki izvirzīja uzdevumu pārvērtēt 12. klases skolēnu latviešu valodas un literatūras 2005./06. mācību gada centralizētā eksāmena 1200 darbus. Tā kā projekta mērķis bija analizēt skolēnu tekstveides prasmes, tad tika atlasīti centralizētā eksāmena 2.daļas (*Rakstīšanas*) darbi, šajā gadījumā – pārspriedums par vienu no piedāvātajiem trim tematiem 250-300 vārdu apjomā.

Lai veiktu objektīvu analīzi, tika atlasīti 1200 darbi tā, lai tiktu pārstāvētas skolas no katras izglītības pārvaldes (39) , kā arī visi skolu tipi un iegūtie CE vērtējuma līmeņi.

1. 2., 3. tabula atspoguļo skolēnu darbu atlasīti pēc skolu tipiem, iegūtajiem līmeņiem un izglītības pārvaldēm.

1. tabula. *Pētījumā izmanto darbu īpatsvars pa izglītības iestāžu tipiem*

	Skaitis	Īpatsvars	Eksāmena kārtotāju skaits	Īpatsvars
Vidusskolas un ģimnāzijas	689	57,25%	10114	52,73%
Valsts ģimnāzijas	106	8,83%	1659	8,65%
Vakarskolas	97	8,08%	1499	7,82%
Arodskolas	183	15,25%	2483	12,95%
Tehnikumi un koledžas	110	9,17%	3256	16,98%
Eksāmenu kārtotāja augstskolu telpās	15	1,42%	170	0,89%
Kopā	1200	100,00%	19181	100,00%

2. tabula. *Pētījumā izmanto darbu īpatsvars pa CE iegūtajiem līmeņiem*

Līmenis	Skaitis	Īpatsvars	Līmeņu skaits eksāmenā	Īpatsvars
A	72	6,0%	720	3,75%
B	289	24,1%	3898	20,32%
C	323	26,9%	5661	29,51%
D	261	21,8%	5058	26,37%
E	215	17,9%	3400	17,73%
F	40	3,3%	444	2,31%
Kopā	1200	100,0%	19181	100,00%

3. tabula. *Pētījumā izmanto darbu īpatsvars pa izglītības pārvaldēm*

Rajons	Skaitis	Eksāmenu kārtojušo skaits	Rajona īpatsvars	Dalībnieku īpatsvars
Aizkraukles rajons	33	460	7,2%	2,8%
Alūksnes rajons	24	251	9,6%	2,0%
Balvu rajons	32	306	10,5%	2,7%
Bauskas rajons	46	440	10,5%	3,8%
Cēsu rajons	20	821	2,4%	1,7%
Daugavpils rajons	6	263	2,3%	0,5%
Dobeles rajons	9	369	2,4%	0,8%
Gulbenes rajons	11	268	4,1%	0,9%
Jelgavas rajons	8	231	3,5%	0,7%
Jēkabpils rajons	2	400	0,5%	0,2%
Krāslavas rajons	11	175	6,3%	0,9%
Kuldīgas rajons	17	351	4,8%	1,4%
Liepājas rajons	32	305	10,5%	2,7%
Limbažu rajons	36	334	10,8%	3,0%
Ludzas rajons	10	236	4,2%	0,8%
Madonas rajons	22	383	5,7%	1,8%
Ogres rajons	35	648	5,4%	2,9%
Preiļu rajons	35	417	8,4%	2,9%
Rēzeknes rajons	20	312	6,4%	1,7%
Rīgas rajons	65	758	8,6%	5,4%
Saldus rajons	11	473	2,3%	0,9%
Talsu rajons	10	458	2,2%	0,8%
Tukuma rajons	27	526	5,1%	2,3%
Valkas rajons	22	351	6,3%	1,8%
Valmieras rajons	46	680	6,8%	3,8%
Ventspils rajons	6	38	15,8%	0,5%
Daugavpils	46	445	10,3%	3,8%
Jelgava	58	554	10,5%	4,8%
Jūrmala	30	339	8,8%	2,5%
Liepāja	62	929	6,7%	5,2%
Rēzekne	41	495	8,3%	3,4%
Ventspils	20	357	5,6%	1,7%
Rīgas Centra rajons	68	739	9,2%	5,7%
Rīgas Kurzemes rajons	64	802	8,0%	5,3%
Rīgas Latgales priekšpilsēta	44	964	4,6%	3,7%
Rīgas Vidzemes priekšpilsēta	83	1623	5,1%	6,9%
Rīgas Zemgales priekšpilsēta	53	595	8,9%	4,4%
Rīgas Ziemeļu rajons	20	943	2,1%	1,7%
Augstskola Rīgā	15	142	10,6%	1,3%
Kopā	1200	19181	6,3%	100,0%

Pārsvarā izmantoti vidusskolu un ģimnāziju skolēnu darbi, jo vairāk nekā puse (57,25%) no eksāmenu kārtotājiem mācījās vidusskolās un ģimnāzijās. Izmantojam arī to augstskolu reflektantu darbus, kuri skolu beiguši pirms centralizētā eksāmena ieviešanas 2004. gadā.

Tā kā centralizētajā eksāmenā visvairāk iegūst C un D līmeni, tad visvairāk arī pārvērtējam šo līmeņu darbus, kas apliecina galvenās problēmas pārspriduma rakstīšanā.

Projekta gaitā par latviešu valodas un literatūras eksāmenu kopumā, kā arī par tekstveides uzdevumu tika aptaujāti 280 dažādu Latvijas augstskolu 1.kursa studenti, kuri 2006.gadā kārtoja centralizēto eksāmenu latviešu valodā un literatūrā.

Savukārt pēc 2006./2007. gada centralizētā eksāmena vērtēšanas savu viedokli par eksāmena saturu izteica arī 300 latviešu valodas un literatūras skolotāji. Abu respondentu grupu viedokļi apkopoti un analizēti pētījuma gaitā.

2007. gada 24. augustā ar projekta “Skolēnu sasniegumu analīze tekstveidē latviešu valodas un literatūras centralizētajā eksāmenā: situācijas izpēte un ieteikumi” rezultātiem konferencē iepazinās 104 Latviešu valodas un literatūras skolotāju asociācijas biedri, rajonu un pilsētu metodisko apvienību vadītāji, augstskolu, Izglītības satura un eksaminācijas centra un Valsts valodas aģentūras pārstāvji. Konferences dalībniekiem metodiskajās darbnīcās bija iespēja diskutēt par tekstveides uzdevumu saturu centralizētajā eksāmenā, izteikt metodiskus priekšlikumus, lai veicinātu skolēnu vērtīborientāciju, pilnveidotu valodas prasmes, eksāmena satura, pārspriduma vērtēšanas kritērijus centralizētā eksāmena uzlabošanai. Konferences dalībnieki izvērtēja arī projekta dalībnieku ziņojumu un darba grupu kvalitāti. Rezultāti apkopoti diagrammā „Konferences ziņojumu izvērtējums” (3. pielikums).

1.kursa studentu un skolotāju anketēšanas rezultāti

Lai izvērtētu situāciju un noskaidrotu galvenās tendences un problēmas, kas saistītas ar latviešu valodas un literatūras centralizētā eksāmena, precīzāk, pārsprieduma, rezultātu analīzi, tika izstrādātas anketas 1. kursa studentiem, kuri beiguši vidējās mācību iestādes 2005./06. m. g. (skat. 4. pielikumu).

Anketēšanā piedalījās 280 studenti no 6 Latvijas augstskolām:

- 1) Latvijas Sporta pedagoģijas akadēmijas,
- 2) Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības augstskolas,
- 3) Liepājas Pedagoģijas akadēmijas,
- 4) Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes,
- 5) Latvijas Universitātes Pedagoģijas un psiholoģijas fakultātes,
- 6) Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes.

Pētījuma autoriem tāpat lietderīgi likās uzzināt arī skolotāju viedokli, tādēļ uz dažiem jautājumiem lūdzām atbildēt arī skolotājus – centralizētā eksāmena vērtētājus.

Pirmie anketas jautājumi saistīti ar eksāmena darba atsevišķu daļu (skat. 1. diagrammu) un konkrētu uzdevumu tipu lietderības vērtējumu. Studenti (47 %) uzskata, ka vislabāk savas valodas prasmes un zināšanas varējuši atklāt eksāmena otrajā daļā (interpunkcijas uzdevums, stila kļūdu labošana, pārspriedums), jo tā piedāvā iespēju radoši izpausties, paust savu individuālo viedokli, kā arī apgalvo, ka tieši interpunkcijas uzdevumam ir vislabāk sagatavoti, jo to pastiprināti apgūst skolā (kaut arī vērtējums par interpunkcijas zināšanām eksāmenā parasti ir viens no zemākajiem). Pirmo eksāmena daļu kā nozīmīgāko vērtē 28% respondentu, uzskatot, ka tā prasa ļoti precīzas zināšanas, kuras var visobjektīvāk novērtēt, īpaši novērtēta lietišķo rakstu izveides prasme. Trešo daļu kā nozīmīgu min 26 % aptaujāto, jo tur var atklāt literatūras zināšanas un parādīt savas prasmes teksta analīzē. Arī 68% skolotāji otro daļu uzskata par visnozīmīgāko, uzsverot, ka sava teksta veidošana vislabāk atklāj skolēnu valodas prasmes un vārdu krājuma bagātību. 23% skolotāju min arī pirmo daļu kā nozīmīgu un objektīvi vērtējamu, tikai 9 % skolotāju atzīst, ka eksāmena trešā daļa vislabāk atklāj skolēnu zināšanas.

1.diagramma. Kurā latviešu valodas centralizētā eksāmena daļā Jūs vislabāk varējāt atklāt savas valodas prasmes?

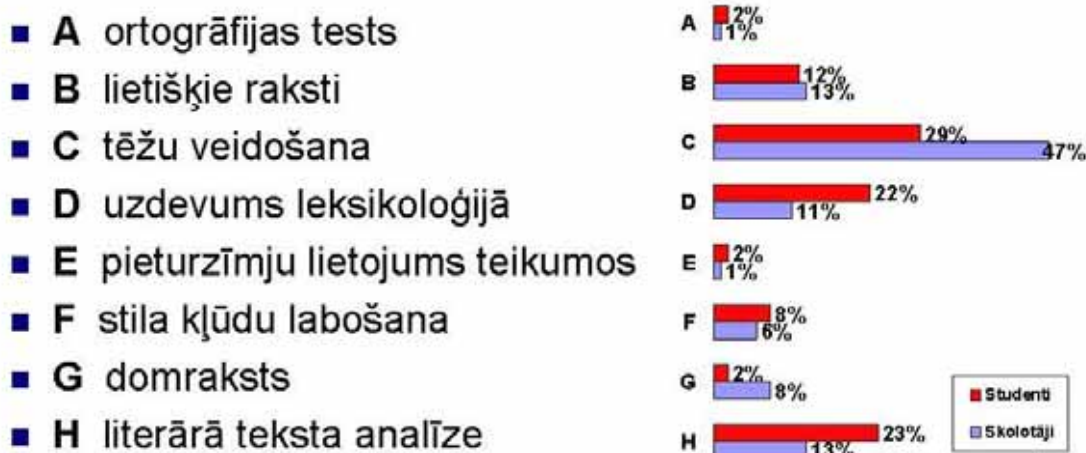

Studentiem visvairāk patīcis tieši pārsprīdums (skat. 2.diagrammu), to izvēlējušies 24% respondentu (skolotāji – 10%) jau iepriekš minēto iemeslu dēļ – skolēni ļoti augstu vērtē iespēju paust savu individuālo viedokli, pat tādā gadījumā, ja nav pietiekamas iemaņas teksta veidošanā un ir nepietiekams vārdu krājums. 21% respondentu (skolotāji 11%) par vistīkamāko atzīst stila kļūdu labošanu, jo tas tiem licies visvieglākais. Savukārt skolotājiem visvairāk patīcis ortogrāfijas tests (30% aptaujāto; studenti tikai 10%), un pieturzīmju lietojuma uzdevums (21%; studenti 12%). Abi uzdevumi objektīvi vērtējami, un skolotāji uzskata, ka tieši ortogrāfijas un interpunkcijas zināšanas ir valodas apguves pamatā.

2.diagramma. Kurš uzdevums Jums patika vislabāk?

3.diagramma. Kurš eksāmena uzdevums, Jūsaprāt, ir lieks vai nevajadzīgs?

Uz anketas trešo jautājumu „Kurš eksāmena uzdevums, Jūsaprāt, ir lieks vai nevajadzīgs?” (skat. 3.diagrammu) viena daļa studentu atbildējuši, ka redz jēgu visu uzdevumu izpildē, bet 23% respondentu studentu uzskata, ka lieks ir tēžu veidošanas uzdevums, jo trūkst praktiskā lietojuma, un tas arī neprasa īpašas zināšanas. Atbildēs izskan viedoklis, ka šis uzdevums pārbauda loģiku, nevis valodas zināšanas. Skolotāji bijuši vēl nesaudzīgāki – 47% respondentu nesaskata tēžu veidošanas uzdevuma lietderību.

Pārējie anketas jautājumi tika uzdoti tikai studentiem, jo saistīti ar eksāmena norisi un pārsprieduma temata izvēles motivāciju.

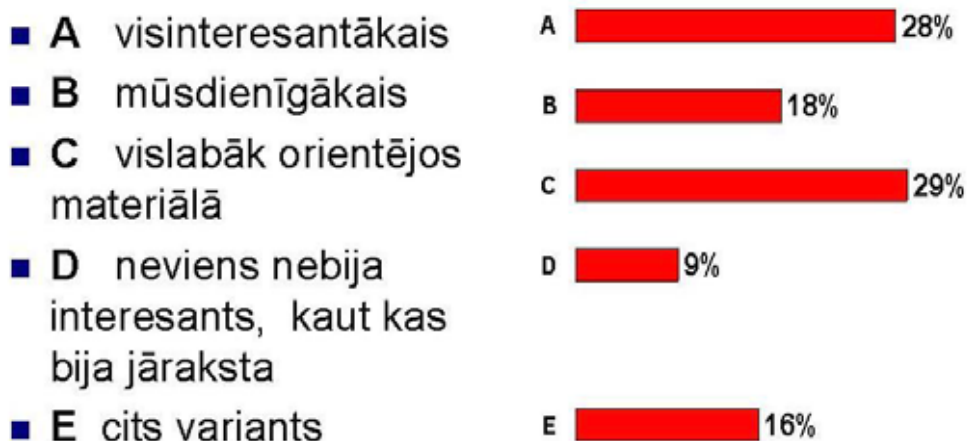
4.diagramma. Kuru domraksta tematu Jūs izvēlējaties?

Atbildes uz 4. un 5. jautājumu (skat. 4. un 5.diagrammu) liecina, ka visvairāk studentu izvēlējušies tematu „Mūsdienu tehnoloģijas un cilvēku ikdiena” (54% respondentu), tāpēc ka vislabāk orientējušies materiālā (29% respondentu), tas licies interesants (28% respondentu) un mūsdienīgs (18% respondentu). Daļa respondentu uzsvēra, ka šajā tematā

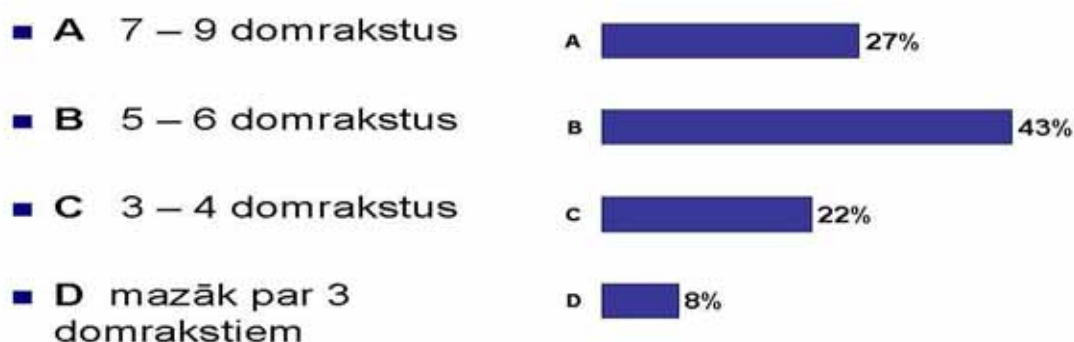
izvirzītos apgalvojumus vislabāk varējuši pamatot, jo iespējams izvēlēties bagātīgu faktu materiālu, kaut gan tieši šī temata atklāsmē un faktu atlasē bija vērojams skolēnu pārāk sadzīviski tverts un pat reizēm primitīvs dzīves skatījums.

5.diagramma. *Kāpēc izvēlējāties šo tematu?*

Otro tematu „Literatūra irmeklēšana” izvēlējušies 24% respondentu. Šis temats piedāvā iespēju radoši izpausties, kā arī ir interesants un mūsdienīgs. Par latviešu sakāmvārdu „Neskrien gaisā, iekams spārni nav izauguši” rakstījuši 22% respondentu. Šis temats izvēlēts, jo ir visoriģinālākais un varēja rakstīt par sevi, savu dzīves pieredzi.

6.diagramma. *Pēdējā mācību gada laikā latviešu valodas un literatūras stundās uzrakstīju*

Studentiem tika jautāts par to, cik pārspriedumus tie rakstījuši mācību gada laikā (skat. 6.diagrammu).

Kā redzams, ir ievērojamas atšķirības. Lielākā daļa (43% respondentu) gadā uzrakstījuši 5-6 domrakstus, bet 8% respondentu atbildējuši, ka uzrakstījuši mazāk par 3 domrakstiem. Lietderīgs varētu būt pētījums par minimālo domrakstu skaitu, kas sekmētu skolēnu tekstveides prasmi.

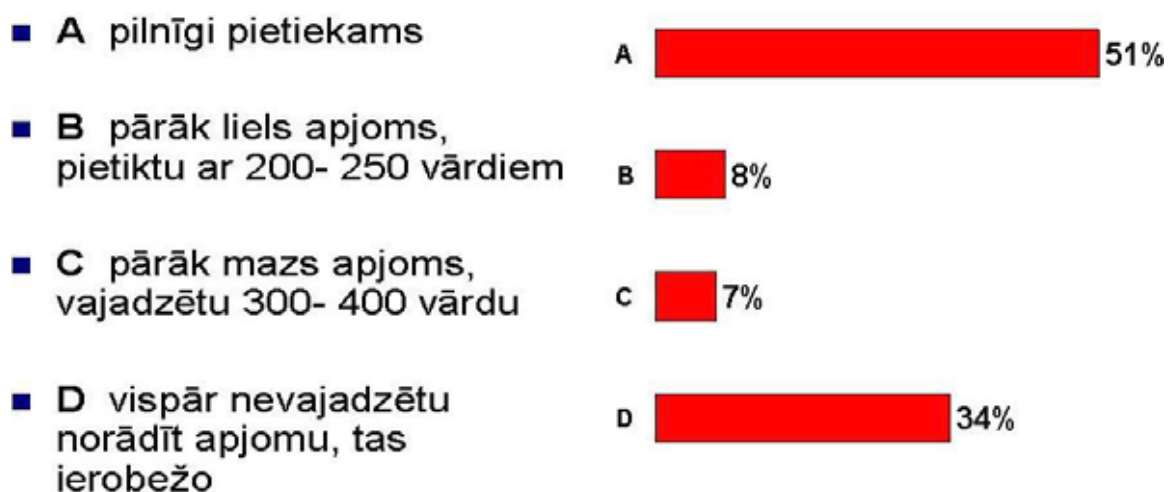
7.diagramma. Pārsprieduma rakstīšanai

Uz jautājumiem par pārsprieduma rakstīšanas laiku, vēlamu apjomu un darba formu respondentu atbildēs vērojama lielāka vienprātība.

80% respondentu atzīst, ka laiks šī darba veikšanai ir pilnīgi pietiekams, tādēļ ieteicams to saglabāt arī turpmāk (skat. 7.diagrammu).

8.diagramma. Vai pārsprieduma apjoms eksāmenā (250-300 vārdi) ir pietiekams patstāvīgu, oriģinālu domu atklāšanai?

Arī pārsprieduma norādītais apjoms (250 -300 vārdu) studentiem licies pilnīgi pietiekams (51% respondentu), 8% respondentu norādījuši, ka apjoms bijis par lielu, bet 7% aptaujāto uzskata, ka apjoms jāpalielina. Tikai 34% respondentu domā, ka apjoms vispār nav jānorāda.

Pētījuma autoriem svarīgi bija uzzināt, kā paši skolēni vērtē eksāmena pārsprieduma samērā zemos rezultātus un kuras tēmas būtu tās, par kurām jaunieši gribētu rakstīt pārspriedumu.

23% respondentu (skat. 9.diagrammu) atzīst, ka zemā vērtējuma galvenais iemesls ir pārāk stingrie vērtēšanas kritēriji. Tas varētu liecināt gan par to, ka skolēni iepriekš nepietiekami skaidri iepazīstināti ar

vērtēšanas kritērijiem, gan, iespējams, par skolēnu pārāk augsto pašvērtējumu, nespēju sevi un savas valodas zināšanas objektīvi novērtēt. Tāpat nepieciešams vēlreiz pārskatīt un analizēt un pilnveidot eksāmena pārsprieduma vērtēšanas kritērijus, kas daļēji arī ir šī pētījuma mērķis.

9.diagramma. *Kāpēc, Jūsaprāt, domraksta rezultāti eksāmenā bija samērā zemi (no maksimālajiem 30 punktiem biežāk iegūtais punktu skaits – 10 punkti)?*

Studenti atzīst, ka nepietiekams vārdu krājums (21% respondentu) un nepietiekamas pareizrakstības zināšanas (18% respondentu) arī traucē iegūt augstu vērtējumu pārspriedumā. 13% respondentu savukārt temati nav likušies pietiekami interesanti. Atsevišķi studenti kā iemeslu vēl minējuši arī fantāzijas trūkumu, gara nabadzību, nepietiekamu dzīves pieredzi, kā arī laika trūkumu, kas radījis lieku satraukumu.

10.diagramma. *Par kurām tēmām, Jūsaprāt, būtu vēlams veidot domraksta tematus?*

Vislabprātāk aptaujātie (36% respondentu) būtu rakstījuši pārspriedumu par jauniešiem nozīmīgām problēmām (skat 10.diagrammu). Te minētas tādas problēmas kā dažādas atkarības (narkomānija, alkoholisms, smēķēšana), brīvā laika pavadīšanas iespējas,

cilvēku savstarpējo attiecību samezģlojumi, paaudģu konflikts, karģeras iespēģas, pat seksuālģs orientģcijas problģmas. 24% respondentu uzskata, ka vģlams veidot tematus par literatģru, 19% respondentu - par kultģras (ģpaģi sporta) un izģlģtģbas jautģjumiem. Pie citģm mģkslģm (9% respondentu) minģta mģzika, glezniecģba. Atseviģģki respondenti iesaka ļaut pašam rakstģtģģam izvģlģties pģrsģrieduma tģmu, tģs vispģr nenorģdot.

Skolēnu pieredzes atklāsme pārspriedumos

Mūsdienu pedagogijā ir uzsvērts mācīšanās subjektīvais raksturs, noteiktas galvenās mācīšanās dimensijas – sociālā, vērtību orientācija, mācīšanās procesa dalībnieka atbildība. Mācīšanās tiek raksturota kā subjektaktivitāte (Helds J., 2006). Sociālie un kultūras notikumi savukārt rosina cilvēku analizēt, vērtēt, izvēlēties savu darbību un to īstenot jaunās, negaidītās situācijās.

Centralizētais eksāmens latviešu valodā un literatūrā 12. klases skolēniem ir nosacīti jauna un negaidīta situācija, izvēloties no trim pārsprieduma tematiem vienu, par kuru paust savu pamatoto viedokli un pieredzi. Ir pašsaprotami pieņemt, ka pieredze ir skolēna darbībā apgūto zināšanu, prasmju un attieksmju kopums, kas apgūts vidējās izglītības posmā. Tikpat pašsaprotami, ka skolēna pieredze ietver visos (pasv. mans – B.G.) mācību priekšmetos izjusto un apjēgto. Pārspriedumam nepieciešamās vispārējās prasmes, piem., analizēt, raksturot, konkretizēt, vispārināt, raksturot, vērtēt u.c., skolēni apgūst visos mācību priekšmetos un kopj tās arī interešu izglītībā. Jāpiezīmē, ka temati pārspriedumam tiek piedāvāti tādi, lai aptvertu izglītības vispārīgā satura jomas- cilvēks: daba, tehnika, cilvēks: sabiedrība, cilvēks: cilvēks pats, tātad vidusskolēnam ir pilnvērtīgas iespējas rakstveidā kompetenti pārstāvēt individuālo uzskatu sistēmu (pašpieredzi).

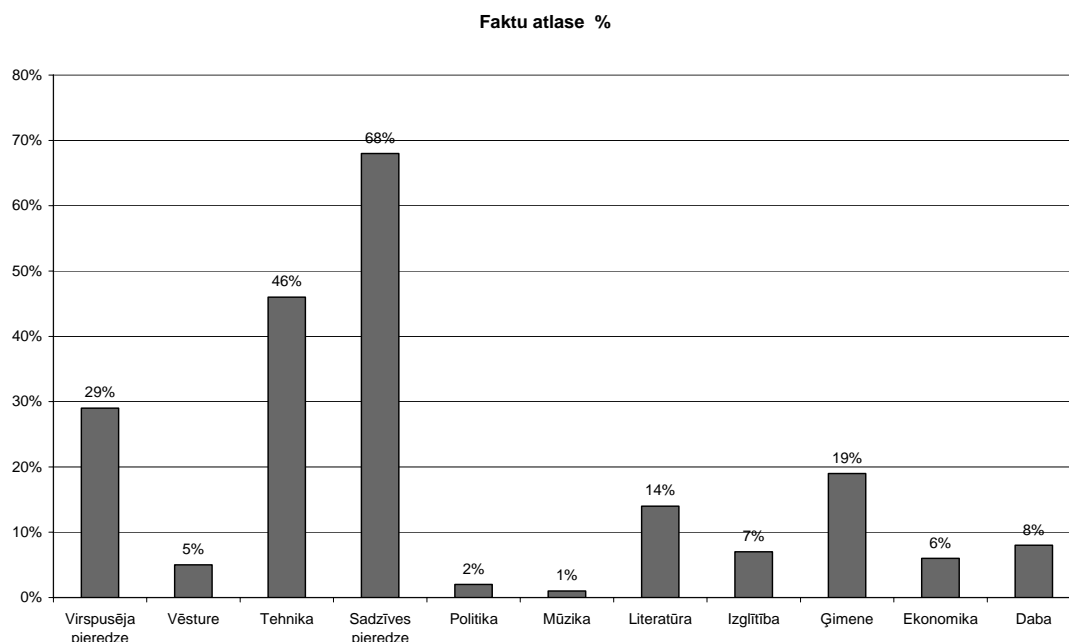
Šīs pētījuma daļas mērķis – konstatēt vidusskolēna pasaules ainas kodolu, t.i., vērtībskatījumu. Vērtību izpratne 18 -20 gados nosaka personības eventuālo gatavību dzīvesdarbībai. Ar pirmējās kontentanalīzes palīdzību tika noskaidrots, ka skolēni, pamatojot individuālo viedokli, pārspriedumā min personiski nozīmīgās vērtības, kuru interiorizāciju iezīmē skolēna izvēlēta vēstījuma persona – (vsk.1.pers.). Savukārt, atklādami tematu dsk. 1. pers., respondenti raksturo vērtības, kuras ir vai tām vajadzētu būt nozīmīgām, bet kuras nav pagaidām kļuvušas par skolēna dzīvē svarīgām. Izmantodami pārspriedumā dsk. 3. pers., skolēni atsvešināti un deklarātīvi vēsta par vērtībām, kuru saturu ir sapratuši pavirši, dažkārt pat vulgāri. Diemžēl pētījuma plašā apjoma un ļoti ierobežoto resursu dēļ nebija iespējama konkrētāka vērtību sapratnes analīze.

Vērtībizvēles tendences liecina, ka personiski nozīmīgas vērtības raksturotas 21% darbu, sabiedrībā vispāratzītās vērtības – 36%, bet deklarātīvi, formāli minētas 34% darbu. Šādi rezultāti rada bažas par mācīšanās jēgpilnību un personības vēlamo briedumu un kompetencēm.

Apkopojot un ranžējot darbos analizētās personiski nozīmīgās vērtības, par svarīgāko skolēni atzinuši ģimeni un mājas, tad vienlīdz nozīmīgas ir mīlestība, savstarpējās attiecības, sevis meklējumi. Trešajā nozīmīguma pakāpē ierindotas tikumiskās, garīgās vērtības, draudzība, veselība. Tad secīgi skolēni personificējuši tādas vērtības kā skola, daba, dzīvība, grāmatas, patstāvība, cilvēks, tehnika, atbildība, skaistais, cildenais, stabilitāte, cieņa, dzīves mērķis, cilvēcība, izturība, labestība, izglītība, mūzika, pacietība, palīdzība, sevis pilnveidošana, tautā sakņota pieredze u.c. Protams, vērtību norādes atklāj personības kvalitātes, taču tā ir tikai vienā piektajā darbu daļā.

Lai apzinātu, kādu pamatojumu skolēni izmantojuši savu uzskatu apliecināšanai, ir noteiktas pārspriedumā minēto faktū jomas (skat. 11.diagrammu).

11.diagramma. Faktū atlase.

Apcerot tematus, skolēni pārsvarā izmantojuši sadzīves pieredzes piemērus (68%), arī rakstot tematu par mūsdienu tehnoloģijām un cilvēka ikdienu, galvenokārt minēta sadzīves tehnika un tās lietošana (46%), maz analizējot cilvēka un tehnoloģiju izmantošanas sakarības. Gandrīz trešdaļa skolēnu balstās stereotipiskos priekšstatos par cilvēkiem un viņu savstarpējām attiecībām (29%), bieži lietoti apgalvojumi, piem., mūsdienās visi (neviens, nekad, vienmēr). Lai gan literatūras fakti minēti 14% darbu, tomēr tie ir nepietiekami analizēti, reizēm neprecīzi. Faktū atlase pārspriedumos iezīmē tendenci, ka skolēni gan pagātnes, gan tagadnes notikumus apgūst fragmentāri, nerodot saistību un cēloņsakarības.

Situāciju papildus ilustrē tematā *Literatūra ir ... meklēšana* izmantotie fakti (skat. 4.tabulu). Temats ir virzīts tā, lai skolēnam būtu

iespēja atklāt savu pamatoto izglītota lasītāja viedokli. Pētījumā šo tematu ir izvēlējušies 135 skolēni. Tomēr ir 19 darbu, kuros, rakstot par literatūru, tā arī neviens fakts nav minēts. Temata atklāsmē paralēli literatūras faktiem skolēns „uzticējies” sadzīves un virspusējai pieredzei (48 un 38 darbi).

4.tabula. FAKTU ATLASE

Temats. *Literatūra ir ... meklēšana / 135 darbi/*

Skolēna izvēlētās jomas	Darbu skaits
Literatūra	116
Sadzīves pieredze	48
Virspusēja pieredze	38
Ģimene	12
Vēsture	10
Daba	6
Tehnika	3
Mūzika	2
Ekonomika	2
Izglītība	2
Politika	0

Faktu atlase skolēnu darbos vedina pārdomāt, kā skolā visos mācību priekšmetos notiek skolēna orientēšanās zināšanās, kuras rada spēju patstāvīgi un paškritiski spriest, rīkoties atbildīgi, jēgpilni, vērtībpamatoti. Vai viens no mācību principiem jebkura priekšmeta stundā paredz skolēna saprātīgu konfrontāciju ar jautājumu *kāpēc* vērtību aspektā. Kuras attieksmes tiek veicinātas mācoties?

Attieksmju pieredzei ir iespēja veidoties, ja skolēns darbojas ar daudzām vērtību problēmām ilgākā laikā. Īslaicīga vērtību apzināšana un pārrunāšana nav noturīga un nevar kļūt par personības rakstura virzības elementu. Attieksmju pieredze top, ja skolēni mācoties aktīvi konstruē paši savu mācīšanās procesu, kļūstot līdzdalīgi un līdzatbildīgi.

Attieksmju pieredzi sekmē mācīšanās atklājot, t.i., mācību procesu organizē tā, lai atklājumi tiktu veikti noteiktos apstākļos, kurus skolotāji sagatavojuši kā pamatu, lai skolēni atklātu to, ko paredzēts, vēlams atklāt. Fakti, kas apgūti atklājumu mācīšanās ceļā, reti tiek aizmirsti.

Jāpiebilst, ka viens no personiski nozīmīgas mācīšanās nosacījumiem ir mērķtiecīga mācību sasniegumu vērtēšana. Tajā sevišķi svarīga kļūst pašnovērtēšana, kuras jēga ir radīt skolēnam iespēju sistemātiski vērtēt savu darbību, atbildību, paša atziņas, izjūtas un jūtas, kas notikušas viņa mācīšanās tēmas vai jautājuma laikā. Tas ir ilgs, bet attieksmju pieredzes noturībai būtisks process.

Ja mācīšanās ir ieguvusi subjektīvu jēgu, kuru sekmē vērtībizpratne, tad vidusskolēnam ir pietiekama emocionālā, intelektuālā

un sociālā pieredze, kura ir individuāla un argumentēta un pilnībā var izpausties eksāmenā paredzētajā pārspriedumā.

Teksta mērķtiecības un apjoma problēmas

Pētījumā īpaša vieta atvēlēta skolēnu prasmes mērķtiecīgi visās teksta daļās atklāt savas domas analīzei. Vai lasītājs uztver tekstā izteikto domu, ir atkarīgs no tā, cik veiksmīgi izveidots teksts: vai daļas ir secīgas, līdzsvarotas, vai domas izteiktas mērķtiecīgi, vai teksts uztverams kā viens vesels, vai tekstā katra rindkopa ir kā turpinājums iepriekšējai.

5. tabulā doti ISEC izstrādātie pārsprieduma kompozīcijas vērtēšanas kritēriji centralizētajā eksāmenā, kuri jau pētījuma sākumā tika sadalīti sīkāk pa pozīcijām un precizēti.

5. tabula. Pārsprieduma kompozīcija

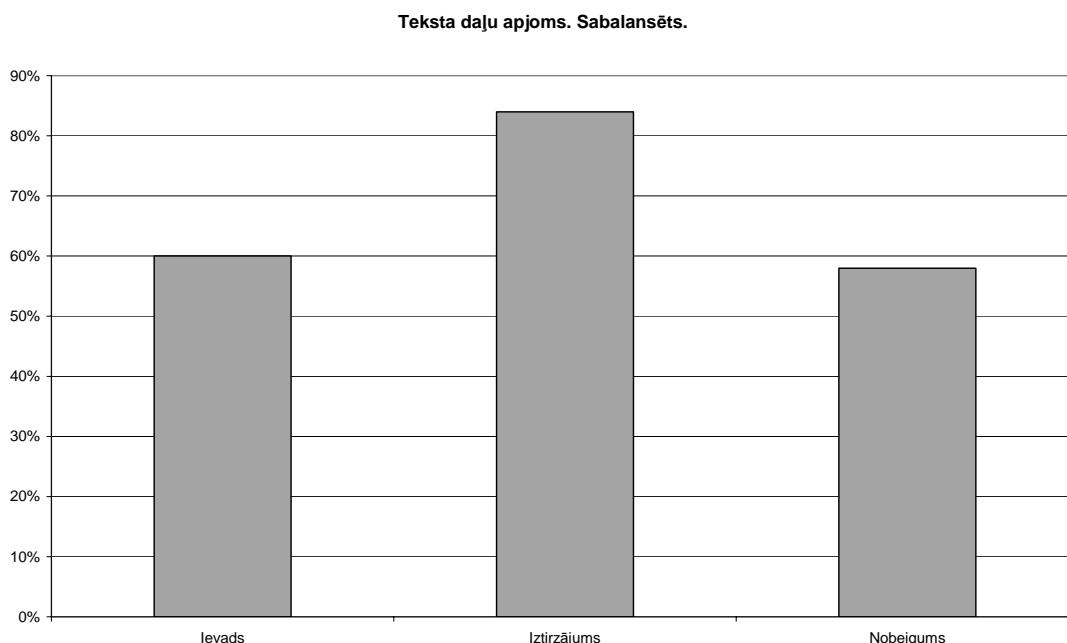
Punkti	Darba kompozīcija
Kritēriji	1. Pārsprieduma kompozīcija, daļu secīgums 2. Teksta dalījums rindkopās, saistījums starp tām, 3. Apjoms
5	➤ Darba kompozīcija pilnībā atbilst pārsprieduma uzbūvei, mērķtiecīgi atklāta doma, ➤ ievērotas rindkopas, loģisks saistījums starp tām, ➤ ir ievērots noteiktais apjoms.
4	➤ Darbs plānveidīgs, bet pietrūkst mērķtiecības galvenās domas atklāsmē, ➤ ievērotas rindkopas, loģisks saistījums starp tām, ➤ apjoms pietiekami atklāj tematu.
3	➤ Mēģināts ievērot darba kompozīciju, taču tajā būtiski trūkumi, (nepamatoti plašs ievads, trūkst nobeiguma, nav virsraksta u.c.), ➤ daļēji ievērotas rindkopas, grūti izsekot galvenās domas risinājumam, ➤ apjoms pietiekami atklāj tematu.
2	➤ Darbam nav plānveidīgas uzbūves, ➤ loģiskais saistījums starp rindkopām vājš vai tā nav, ➤ darba apjoms par mazu vai par lielu, lai vērtētu.
1	➤ Nav ievēroti tekstveides kompozicionālie principi.

Veidojot tekstu, skolēnam jāprot savas domas pakļaut tematam, taču vērojams, ka ne tikai vienā daļā vai divās (22%), bet nereti visā darbā ir būtiskas novirzes no temata vai darbs vispār neatbilst tematam (11% gadījumos). Tādējādi, izvērtējot skolēnu darbus, secinājām, ka tikai 52 % skolēnu darbos visas teksta daļas ir tematam atbilstīgas un temats atklāts pilnībā.

12. diagramma liecina, kā sabalansētas teksta daļas. Secinājām, ka tikai 60% darbu ievads ir atbilstošā apjomā. Visbiežāk skolēni ievadu

raksta ļoti īsu (31%) vai nevajadzīgi paplašina (9%). Tas pats vērojams arī nobeigumā: pārāk īss (35%), lieka informācija (7%).

12. diagramma. Daļu sabalansētība.

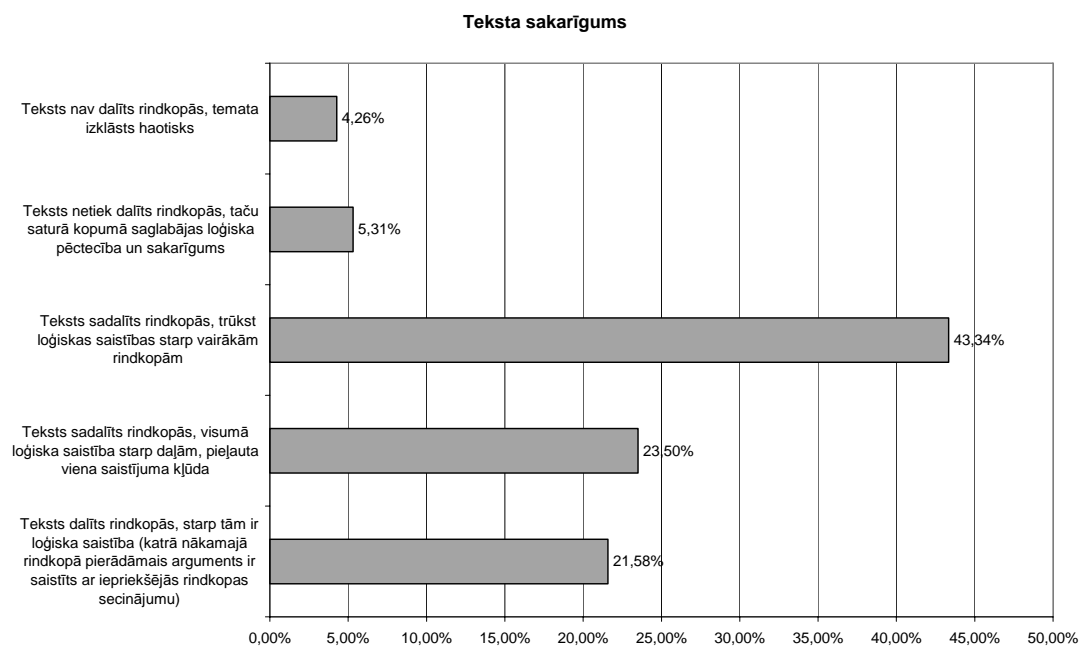

Tikai 21,58% skolēnu darbos (skat. 13. diagrammu) vērojams, ka teksts sadalīts rindkopās, starp tām ir loģiska saistība (katrā nākamajā rindkopā pierādāmais arguments ir saistīts ar iepriekšējās rindkopas secinājumu).

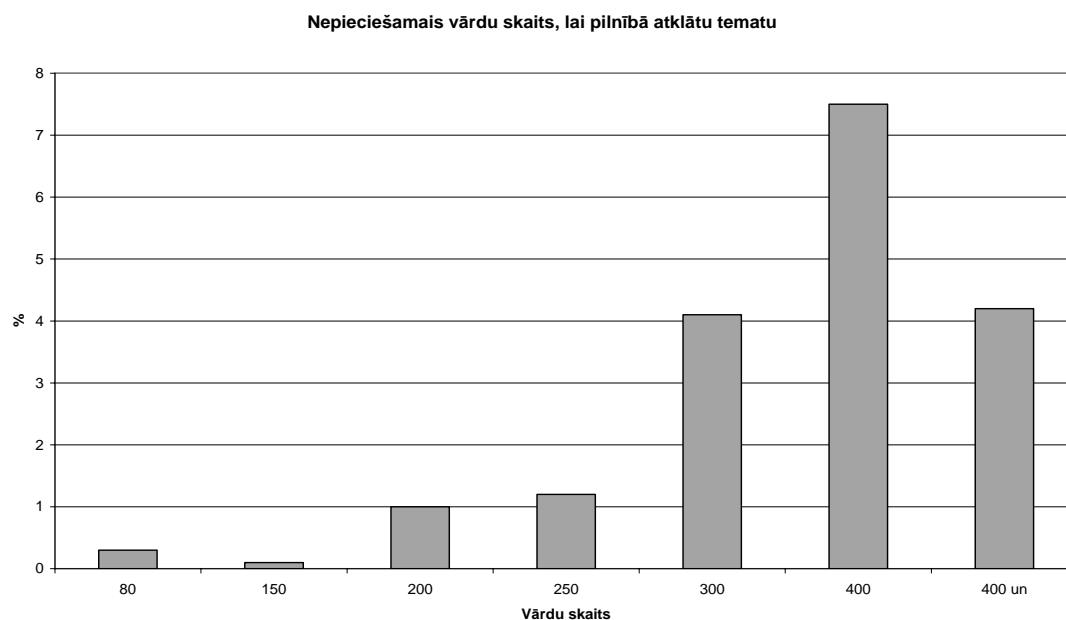
23,5% darbos tika pieļauta viena rindkopu saistījuma kļūda. Visbiežāk skolēni neprot veiksmīgi sasaitīt ievadu ar iztirzājumu, savukārt nobeigums ir bez loģiskas pārejas no iztirzājuma. Gandrīz pusē skolēnu darbu (43,34%) ir manāma tendence, ka teksts ir sadalīts rindkopās, bet starp tām nav saistījuma. 4,26% darbu teksts vispār nebija sadalīts rindkopās vai domas bija izklāstītas haotiski.

Eksāmenā skolēniem bija uzdevums uzrakstīt pārspriedumu 250 – 300 vārdu apjomā. Kā šis uzdevums veikts, tika pētīts pārsprieduma apjoms (vārdu skaits), tas ir, skaitīti vārdi. 14. diagrammā (iekļauti tikai tie dati, kas apliecina vārdu skaitu, kas bija nepieciešams, lai pilnībā atklātu tematu) redzams, ka ar jebkuru vārdu skaitu var uzrakstīt pārspriedumu, lai pilnīgi atklātu tematu, bet visbiežāk tas ir izdevies skolēniem, kuru darbi bija ap 400 vārdu plaši.

13. diagramma. Teksta sakarīgums.

14. diagramma. Vārdu skaits.

Izteiksmes problēmas pārspriedumā

Arī šis pētījums apliecina, ka joprojām svarīga vidusskolas problēma ir

- kā labi, ietekmīgi, pareizi lietot valodu;
- kā optimāli izmantot valodas līdzekļus komunikācijas mērķa sasniegšanai;
- kā valodas kultūras nostiprināšanā nodrošināt labu valodas likumību zināšanu un augstu valodisko apzinīgumu jeb valodas disciplīnu.

Vērtējot pārspriedumus, vērā tiek ņemtas arī izteiksmes nepilnības jeb stila kļūdas. Par stilu skolēns var saņemt maksimālais 5 punktus no 30, kas paredzēti domraksta vērtēšanai (skat. 6.tabulu).

6. tabula. Stila vērtēšanas kritēriji.

Punkti / kritēriji	Stils
	1. Vārdu krājums, leksikas izvēle, 2. teikuma konstrukcijas, 3. stila vienotība.
5	➤ Tematam atbilstoša valoda, pamatota vārdu izvēle, ➤ daudzveidīgas, saturam pakārtotas teikuma konstrukcijas, ➤ darbā ievērots vienots stils, nav stila kļūdu.
4	➤ Tematam atbilstoša valoda, pārsvarā pamatota vārdu izvēle, ➤ gramatiski un stilistiski pareizi veidoti dažādu konstrukciju teikumi, ➤ darbā ievērots vienots stils, 1 - 3stila kļūdas.
3	➤ Tematam atbilstoša valoda, ➤ pamatā gramatiski pareizi veidoti dažādu konstrukciju teikumi, ➤ darbā mēģināts ievērot vienotu stilu, 4 - 7 stila kļūdas.
2	➤ Vārdu krājums ļauj uztvert tematu, ➤ vienkāršoti teikumi, ➤ nav vienota stila, 8 - 10 stila kļūdas.
1	➤ Ierobežots vārdu krājums un lietojums, ➤ vienvēidīgas konstrukcijas teikumi, ➤ nav vienota stila, 11 un vairāk stila kļūdu.

Skolēnu darbos vērojami 3 raksturīgi atkāpju tipi no valodas literārajām normām, tas ir,

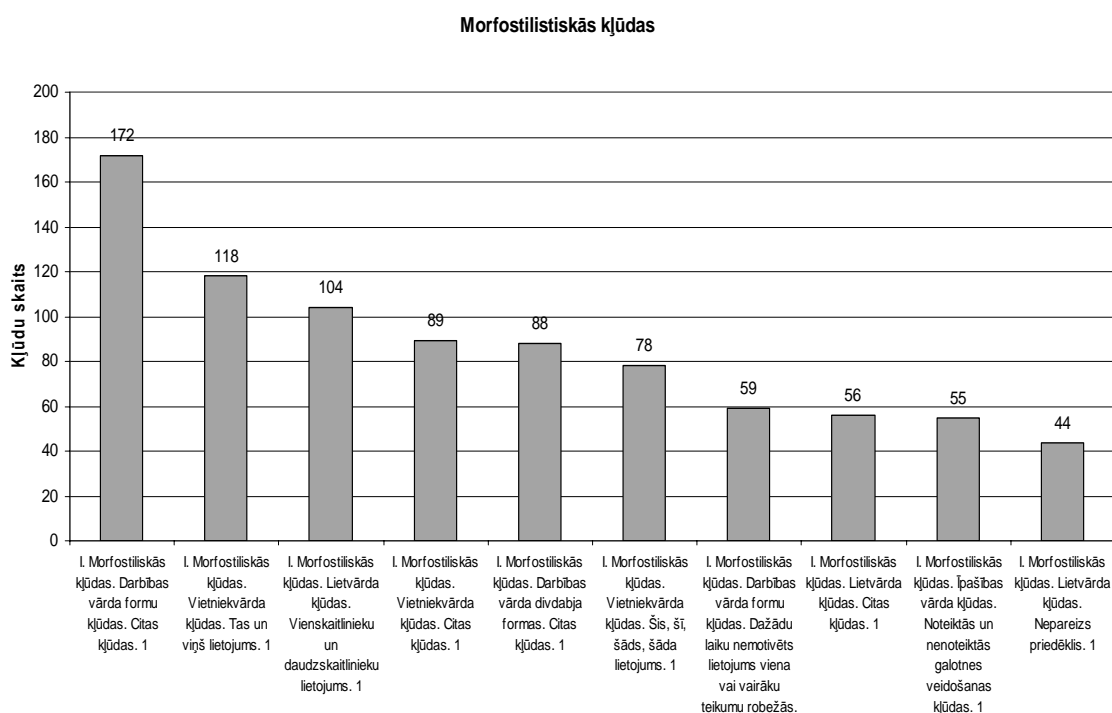
- kāda valodas līdzekļa trūkums vai nepilnība, piem.: *Priekš kultūras laika vienmēr ir par maz.*
- valodas līdzekļu pārdaudzums – lieki līdzekļi kādā valodas vienībā, piem.: *Soliste pirmo reizi debitēja jauno izpildītāju konkursā. Norisinās straujš tehnoloģiju attīstības process.*
- valodas līdzekļu sajaukšana, piem.: *Bērnībā mums pasakas nelasa māte, bet vecmāte.*

Izteiksmes problēmas galvenokārt radušās neprasēmīgas vārddarināšanas un morfoloģisko kļūdu (1208 kļūdas), leksikostilistisko prasmju trūkuma (2119 kļūdas) un vārdu savienojumu un teikuma lietojuma kļūdu dēļ (4078 kļūdas).

Visbiežāk sastopamās vārddarināšanas un morfoloģijas kļūdas (skat. 15.diagrammu) ir šādas:

1. Darbības vārdu formu kļūdas[172], piem.: *Mēs veltījam laiku arī makšķerēšanai.*
2. Vietniekvārda “tas” un “viņš” lietojums[118], piem.: *Nevaru bez viņas [tehnikas] dzīvot.*
3. Lietvārdu vienskaitlinieku un daudzskaitlinieku lietojums[104], piem.: *Sāpe par laika trūkumu nomāc.*
4. Vietniekvārda lietojuma dažādas kļūdas[89], piem.: *Līdz ar ko būs dažādi gadījumi.*
5. Darbības vārda divdabja formu kļūdas[88], piem.: *Nākošajā gadā es jau būšu students.*

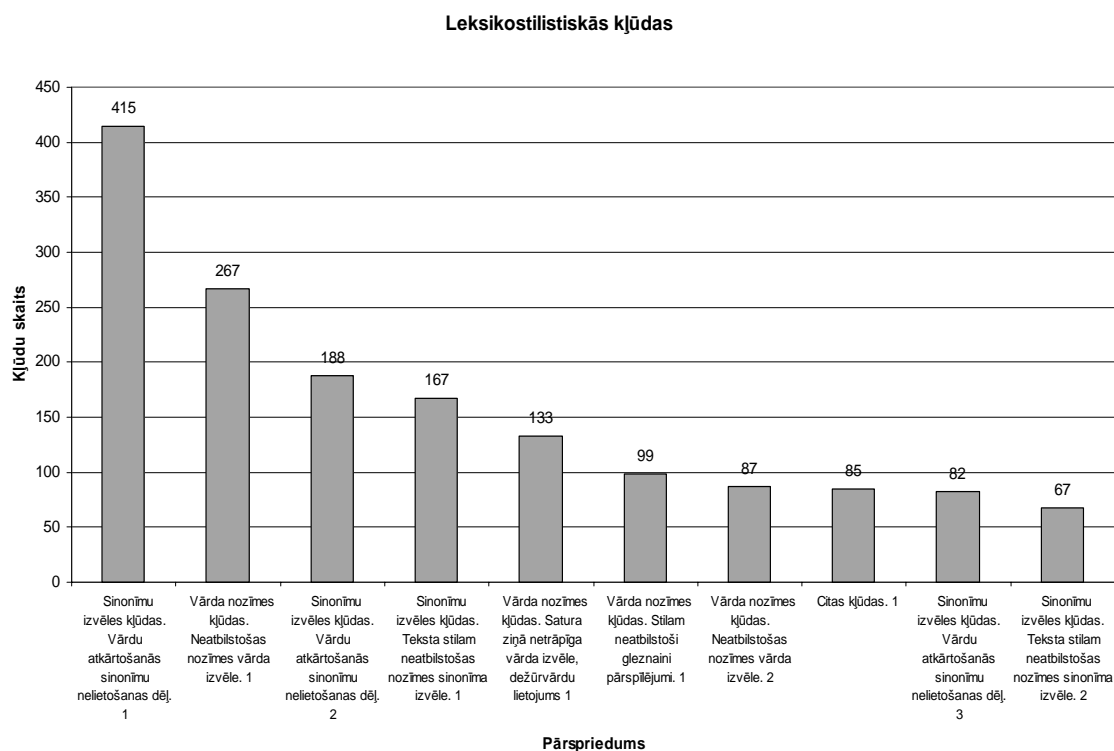
15.diagramma.Morfostilistikās kļūdas

Visbiežāk sastopamās leksikostilistikās kļūdas (skat. 16. diagrammu) ir šādas:

1. Vārdu atkārtošanās sinonīmu nelietošanas dēļ [725], piem.: *Šis viss sniedz mums visu nepieciešamo.*
2. Neatbilstošas nozīmes vārdu izvēle [394], piem.: *Līdz ar revolūciju parādījās vides piesārņojums.*
3. Neprasmīgi lietoti gleznaini pārspilējumi [282], piem.: *Vārdi, nepakāpjoties uz darba pakāpiena, ir dzīvot nespējīgi matērijā.*
4. Dežūrvārdu un frāžu lietojums [180], piem.: *Cilvēki, īpaši jaunieši, ir pozitīvi un kaļ savu laimi paši.*
5. Netrāpīga sinonīma izvēle [127], piem.: *Es vēlos izmainīt savu dzīvi.*

16. diagramma. Leksikostilistikās kļūdas

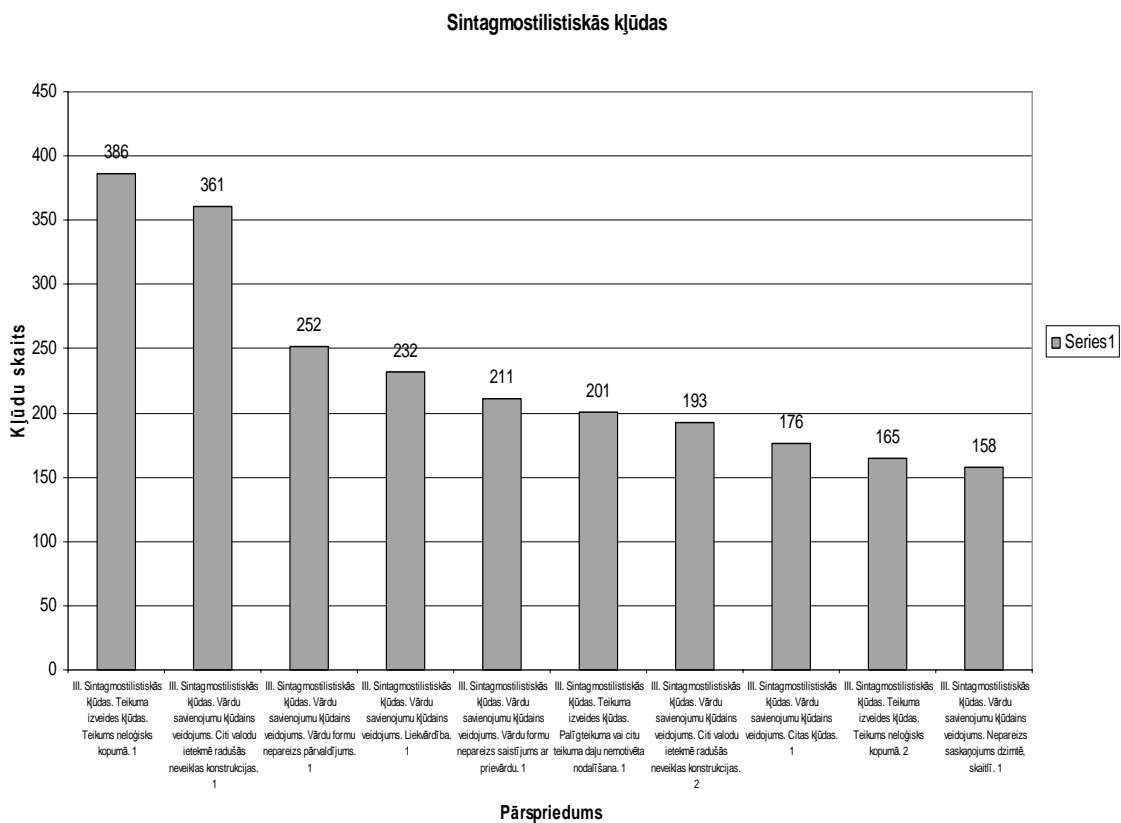

Visbiežāk sastopamās sintagmostilistikās kļūdas (skat. 17. diagrammu) ir šādas:

1. Citu valodu ietekmē radušās neveiklas konstrukcijas [733], piem.: *Mans draugs vārdā Edgars pat citreiz nenāk uz skolu.*
2. Teikums neloģisks kopumā [669], piem.: *Attīstījās cilvēku prāti un stils.*

3. Vārdu savienojumu nepareizs pārvaldījums [379], piem.: *Vajag izprast dziļo jēgu vārdiem.*
4. Liekas konstrukcijas [359], piem.: *Personīgi man šķiet tehnoloģijas ir nozīmīgas.*
5. Vārdu formu nepareizs saistījums ar prievārdu [257], piem.: *Dators nav domāts spēļu spēlēšanai, bet gan darbam uz tā. Cilvēki vairs neiet ar kājām.*

17. diagramma. Sintagmostilistiskās kļūdas

Pareizrakstības problēmas pārspriedumā

Vērtējot pārspriedumus, vērā tiek ņemtas arī pareizrakstības (ortogrāfijas un interpunkcijas) kļūdas. Par pareizrakstību skolēns var saņemt maksimālais 10 punktu no 30, kas paredzēti domraksta vērtēšanai (skat. 7.tabulu).

7.tabula. Iespējamais punktu skaits par pareizrakstību.

Kļūdu skaits	Punkti
-	10
1	9
2	8
3-4	7
5-6	6
7-8	5
9-10	4
11-12	3
13	2
14	1
15...	0

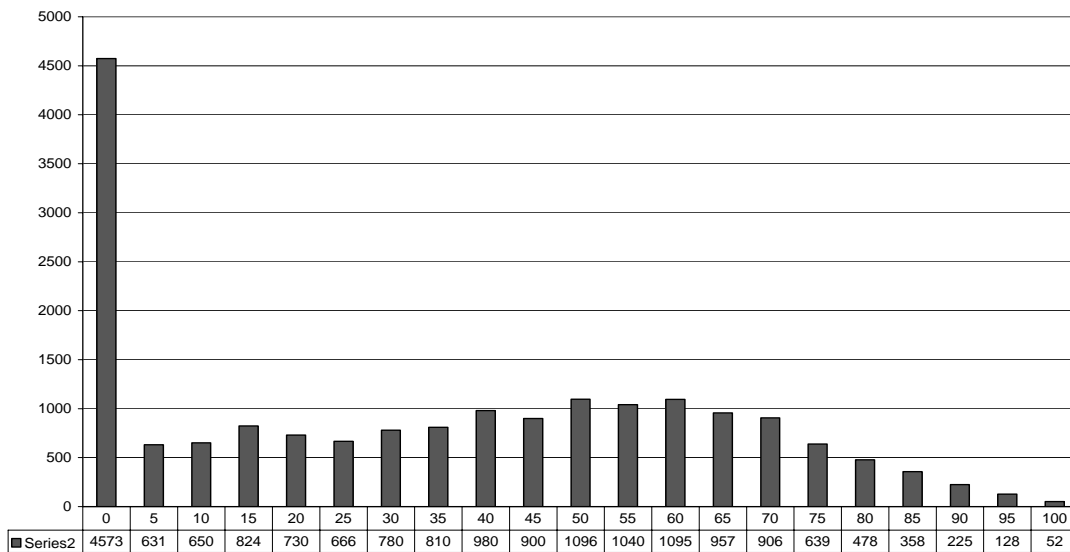
Vidējais apguves koeficients par pareizrakstību katru gadu ir 0,34, tas ir, vidēji skolēni pieļauj 9-12 kļūdas un iegūst 3-4 punktus. Līdzīga aina tika vērota arī 2006./2007. mācību gada eksāmenā (skat. 18. diagrammu).

18.diagrammā redzams, ka 52 skolēni no 18 518 ieguvuši maksimālos 10 punktus, jo nav pieļāvuši pareizrakstības kļūdas, savukārt 4 573 jeb 25 % skolēnu pieļāvuši 15 un vairāk kļūdu.

Pieļautas kļūdas uz pozicionālo skaņu pārmaiņu, vēsturisko skaņu miju, vēsturiskā līdzskaņu zuduma, dubulto līdzskaņu rakstības priedēkļa un saknes sadurā, kā arī vārda vidū, patskaņu jaukšanas, salikteņu, lietvārdu, darbības vārdu (īpaši, 3. konjugācijas), skaitļa vārdu, kopā/šķirti rakstāmo vārdu, svešvārdu pareizrakstības un nemotivēto garumzīmju lietošanas, kā arī pārrakstīšanās kļūdu pamata.

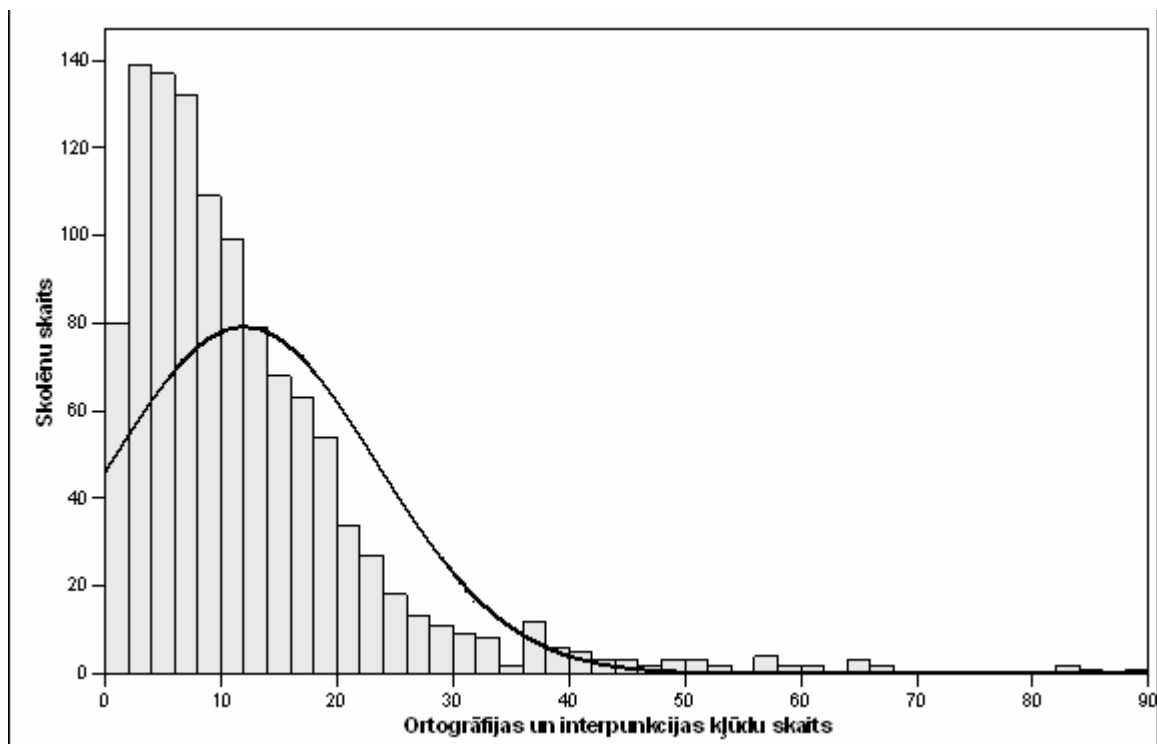
18.diagramma. Pareizrakstības kļūdu biežums. 2006./2007. m. g.

Pareizrakstība. 2006./2007.

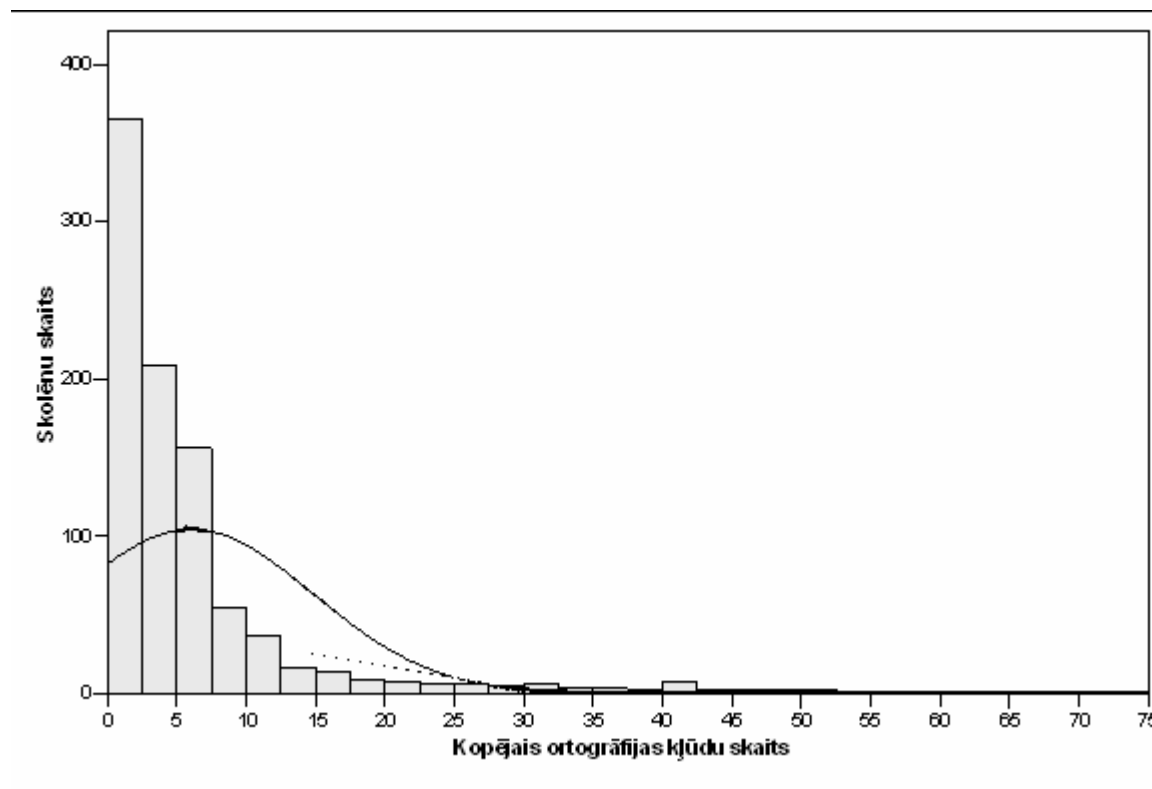
Konstatētas interpunkcijas kļūdas vienkāršā paplašinātā teikumā (beigu pieturzīme, vienlīdzīgo teikumu locekļu saistījums, atkārtoti vārdi, savrupinājumi, atsevišķi divdabja teiciens, izsauksmes vārdi, partikulas, uzrunas un uzrunas grupa, iespraudumi), saliktā sakārtotā teikumā (bezsaikļa, saikļu saistījums, teikuma daļu saistījums ar saikli *un*), saliktā pakārtotā teikumā (palīgteikumu atdalīšana, vienlīdzīgie palīgteikumi, nevajadzīgi atdalīts salīdzinājums, to uzskatot par palīgteikumu), lietojot tiešo runu un piebildi, kā arī citātu.

19.diagramma. Kopējais ortogrāfijas un interpunkciju kļūdu skaits.

19. diagrammā redzams, ka skolēni vidēji pieļāvuši 12 kļūdas, kas atbilst 3 punktiem no maksimālajiem 10. Visbiežāk skolēni pieļauj 3-4 pareizrakstības kļūdas, taču bija darbi, kuros pieļautas pat 68 dažāda veida kļūdas.

20. diagramma. Kopējais ortogrāfijas kļūdu skaits

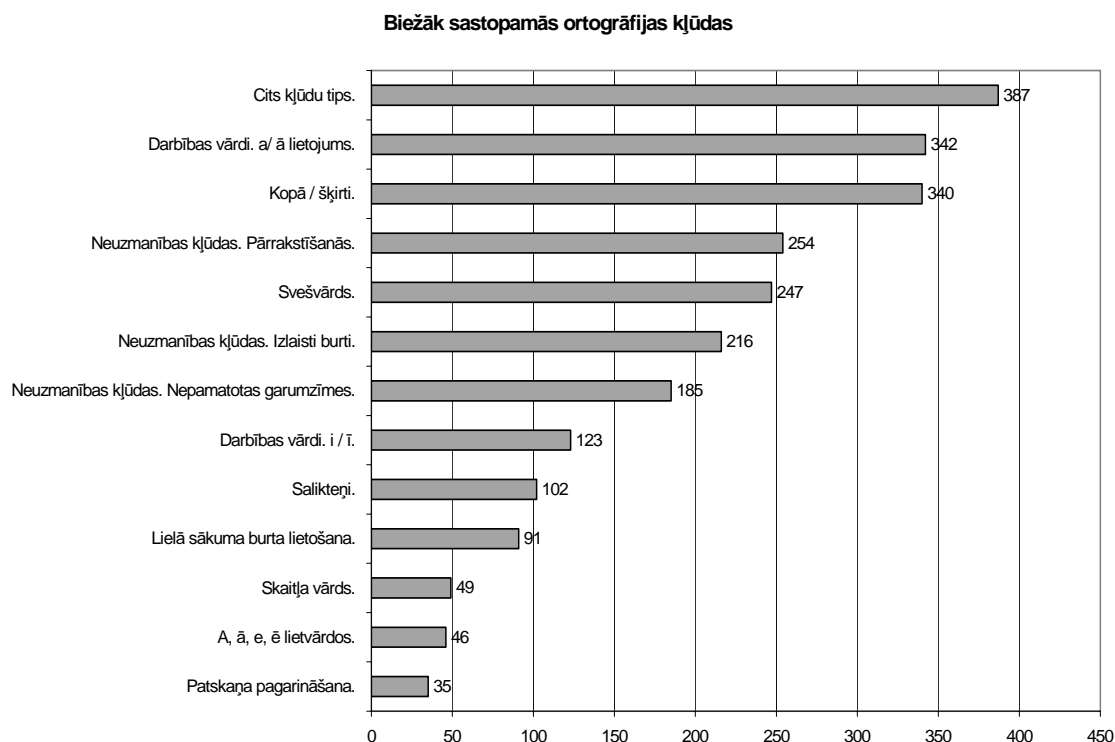
20. diagrammā vērojams, ka skolēni vidēji pieļāvuši 6 ortogrāfijas kļūdas. Visbiežāk ir 1-2 kļūdas, taču dažos gadījumos – pat virs 50 ortogrāfijas kļūdām. Pārsvārā tas saistīts ar nepamatotām garumzīmēm.

21. diagrammā redzams, ka skolēni visvairāk pieļāvuši dažāda veida neuzmanības kļūdas, tas ir, pārrakstīšanās, izlaisti burti vai tādas situācijas, kuras netika paredzētas protokolā (857 gadījumos), piemēram, *tādejādi, pietam, (līdz) robežam, tēikanna, saīsinājumi (utml., uc., unt.t.), atciņas (atziņas), arstētos, arā, tam (lapām), mūms, zinatne, tapēc, kapēc, berzīdams, nevajaga, velmes, mūsdienu, lūzst, svērā (sfērā) literālā, tagat, paaudzu, rezultās, sekunšu, turpmakājā, izarstēt, mostīsimies, nozspūst, vaig, tādejādi, nevajad, domāsana, graudiem (draugiem), gāds (kāds), vesalību, atīstās, ari, seņči, mazgaties, ķīmīja, probleima, aceras (atceras) u.c.*

Visbiežāk (342 gadījumos) skolēni kļūdījušos darbības vārdu pareizrakstībā(a/ā):

smelās, paļaujās, kļūdamies, mēģinām, neapzināmies, izvirzam, mainām, prasām, atvadāmies, ķerās, bagātinām, saskarās, kļūdamies, cenšās, liekās, gribās, iesēžās, atbalstām, nepamanām, apgrūtinām, (tagad) saskarās, jāceļās, cīnāmies, apčubinām, papētam, pārcenšās, jāmokās u.c.

21.diagramma. Biežāk sastopamās ortogrāfijas kļūdas.

340 gadījumos skolēni kļūdījušies, rakstot kopā vai šķirti rakstāmos vārdus, piemēram,

- atsevišķi rakstījuši

ik katrs, tā pat, te pat, jeb kur, viss dziļāko, manu prāt, , viss apkārt, ne viens, ik viens, ne kā, vis biežāk, aiz vien u.c.

- savukārt kopā rakstījuši

vissapkārt, kautko, kautkas, tikdaudz, drošvien, nejau, ikdienu (sastopamies), līdzarto, kotik, vēlprojām, itseviķi, itkā, ikminūti, iksekundi, kājau u.c.

Kaut gan pārspriedumos maz lietoti svešvārdi, tomēr 247 gadījumos šie vārdi uzrakstīti nepareizi, piemēram,

mobīlais, rādijs, mēdiji, indžinierija, alkoholisms, televīzors, portatīvo, reklemēts, tehnoloģija, grillēt, efekts, autumāts, prestiši, materiālus u.c.

Latviešu valodas un literatūras eksāmenu kārtā arī skolēni, kuriem latviešu valoda nav dzimtā, līdz ar to ir pieļauta nepamatota garumzīmju lietošana, bet tas vērojams arī latviešu kā dzimtās valodas lietotāju vidū (185 gadījumi):

gūlēt, spūldzīte, mūms, neēsam, nēsmu, nēsi (neesi) u.c.

123 gadījumos skolēni nepārzina, ka 3.konjugācijas darbības vārdu pareizrakstību, nelieto garo patskani **ī**:

darīja, izpildīja, saistījuši, nomaldījušies, iemācījies, zvanīja u.c.

Vairāk kā 100 gadījumos nav ievērota salikteņu pareizrakstība, piemēram,

galarezultātā, otreiz, mūzdienu, gatsimti, priekšstats u.c.

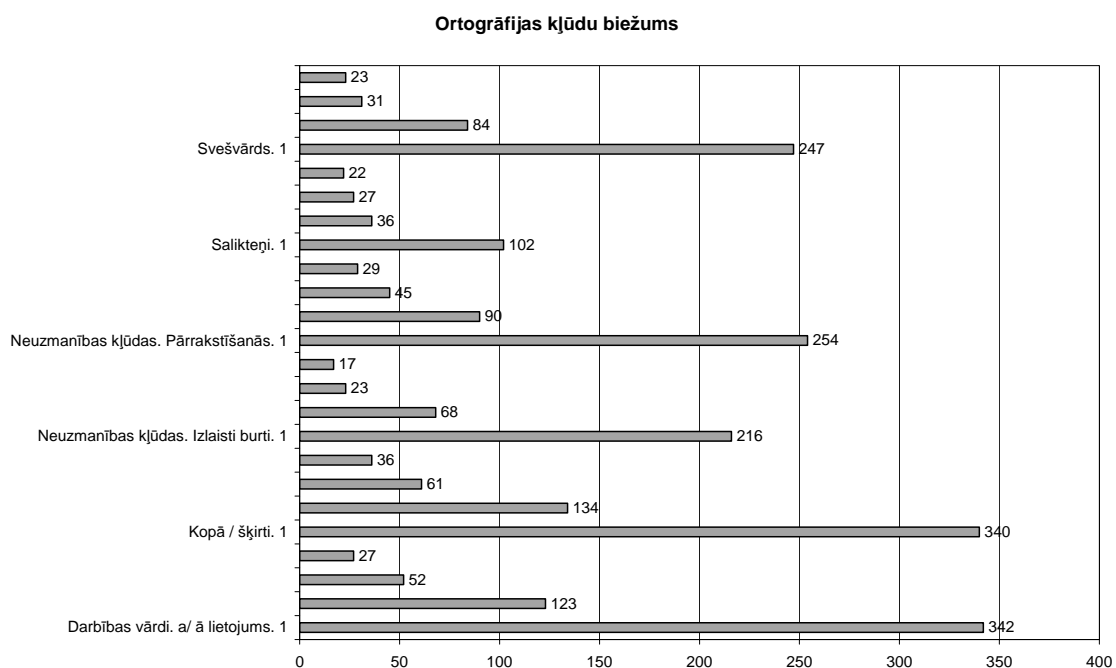
91 gadījumā nav ievērota lielo sākuma burtu lietošana, piemēram, *sibīrijas (plašumos), Latviešu (sakāmvārds), latvijā, Sprīdīšiem, (mums), Internetu (izmantojam) u.c.*

Salīdzinoši maz kļūdu pieļautas pozicionālo skaņu pārmaiņas un vēsturisko miju gadījumos, piemēram,

nedrīgst, abdomā, viss / vis, nesniegt, atgriesties, griest, troleibuss, teikanna, izreikināt, meigināt, kafeinīca, ne jav u.c.

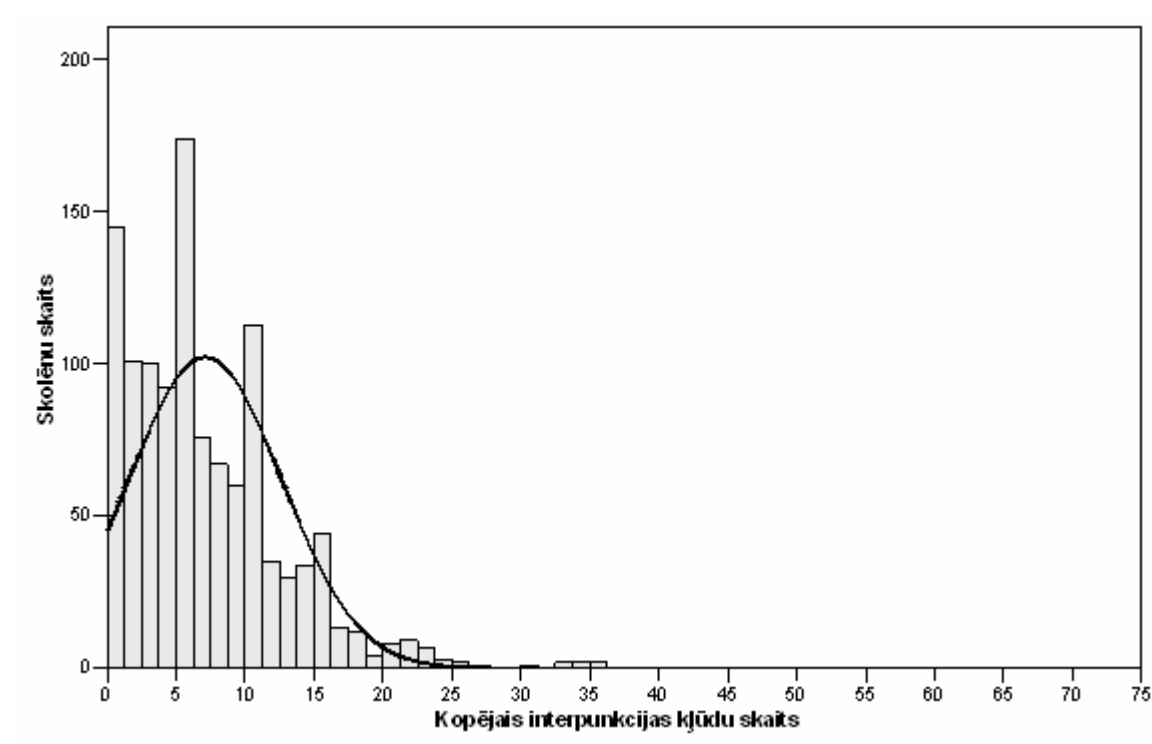
Veidojot protokola lapu, tika paredzēts, ka nebūs vairāk kā 4 viena tipa kļūdas atsevišķā darbā. Taču rezultāti pierāda, ka skolēni ir kļūdījušies vairāk kā četras reizes. 22.diagrammā ir redzams, kuras kļūdas pieļautas četras un vairāk reizes.

22.diagramma. Atkārtoti pieļautās ortogrāfijas kļūdas.

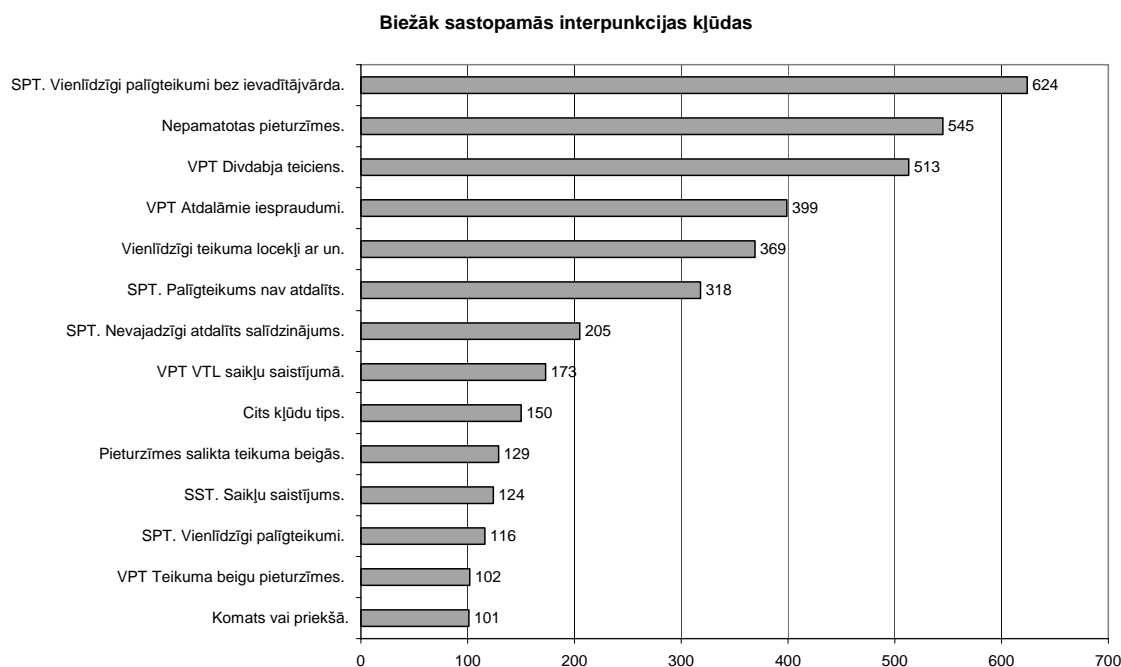
22.diagrammā var redzēt, ka skolēni izmantojuši vārdus, kuru pareizrakstību nepārzina, tas ir, svešvārdus, salikteņus, kopā/šķirti rakstāmus vārdus. Ir vērojamas arī pārrakstīšanās un izlaistu burtu kļūdas.

23.diagramma.Kopējais interpunkcijas kļūdu skaits.

23.diagrammā vērojams, ka skolēni vidēji pieļāvuši 7 interpunkcijas kļūdas. Visbiežāk pieļautas 6 vai 11 interpunkcijas kļūdas. Vislielākais interpunkciju kļūdu skaits bija 36 interpunkcijas kļūdas. Interpunkcijā nav kļūdījušies 143 (12%) skolēni.

24.diagramma. Biežāk sastopamās interpunkcijas kļūdas.

24. diagrammā vērojams, ka visbiežāk pieļautā interpunkcijas kļūda ir vienlīdzīgu palīgteikumu bez ievadītārvārda neatdalīšana (624 gadījumi). Piemēri. (Šīs daļas piemēros ir saglabātas arī citas skolēnu pieļautās kļūdas, lai rastos objektīva aina par skolēnu valodas prasmēm.)

Lai gan literatūra ir tikai teorija, un reālā dzīves prakse šo teoriju mēdz apgāzt, tā tomēr palīdz...

Jācer, ka nākotnē samazināsies mūsu pierašana pie tehnoloģijām, un mēs kļūsim aizvien mazāk atkarīgi no tām.

Domāju, ka tehnoloģijas laika gaitā kļūs vēl modernākas, un tās varētu ņemt virsroku.

545 gadījumos skolēni lietojuši nepamatotas pieturzīmes. Piemēri.

To vajag darīt tāpēc, lai nerastos atsvešināšanās, jo pēc tam, atjaunot ciešas saites ar ģimeni, būs daudz grūtāk.

Mūsu laikos, bez tehnikas praktiski nav iespējams izdzīvot.

Mums ir kāda cerība, kuru sasniedzot, mēs esam kā septītajās debesīs.

Pat, dzīvojot, mājās, liekas, ka tas viss piepildīsies.

Vienmēr nākas izdomāt, ko jaunu.

Trešā raksturīgākā kļūda skolēnu pārspriedumos ir divdabja teiciena neatdalīšana (513). Piemēri.

Ja cilvēkam dzīvē svarīgākais šķiet materiālās vērtības, tad __ nonākot necilvēciskos apstākļos, kā, piemēram, Ē. M. Remarka „Rietumu frontē bez pārmaiņām”, cilvēks zaudē savu stabilitātes un identitātes izjūtu.

Tagad var „čatot” internetā __ neizejot no mājām.

Bieži ir tā, ka __ pieaugot cilvēkam, viņš paliek vecāks.

Viņš pavada daudz laika __ sēdēdams pie datora.

Daudzi jaunieši __ nezinādami, ko vēlas, nolauž sev spārniņus.

Skolēnu darbos bija vērojama arī citu savrupinājumu neatdalīšana. Piemēri.

Mēs __ cilvēki __ bez tā nevaram.

Šodien, 21. gadsimtā __ dažkārt cilvēkam ir ļoti grūti.

Ceturtā biežāk pieļautā ir iespraudumu atdalīšanas kļūda (399). Piemēri.

Manuprāt __ tas nav iespējams.

Hmm, protams __ kad esi visu apdomājis, iesi un darīsi.

.. kā tas notiek citās valstīs, piemēram __ Vācijā.

Kā uzradās tehnoloģijas, tā cilvēki __ varētu teikt __ ir palikuši slinkāki.

Bet, diemžēl, tās ir kaitīgas.

Mēs visi, proti, cilvēki __ jūtamies neizsakāmi laimīgi.

Protams __ I. Ziedoņa epifānijas liek sirdij pukstēt straujāk.

*Tās ___ protams ___ ir kaitīgas.
Tādas tehnoloģijas, kā ___ piemēram, datori ...
Daudzus cilvēkus, it sevišķi, jauniešus ___ dators spēj aizraut.
Respektīvi ___ tas nav iespējams.*

Neprecīzs pieturzīmju lietojums vērojams starp vienlīdzīgajiem teikuma locekļiem, ja tos saista saiklis *un* (369). Piemēri.

Automašīnas, lidmašīnas, kuģi, un citi ir ļoti attīstījušies.

Mājās mēs bieži izmantojam kafijas automātu un veļas mašīnu ___ un trauku mazgājamo mašīnu.

Šī tehnika atvieglo mūsu dzīvi un palīdz sazināties, un nokļūt ātri no viena punkta līdz otram.

Pie šī sakāmvārda ir jāpieturas, un jāizvirza to kā savas dzīves moto.

Nākamā kļūda grupa ir palīgteikuma neatdalīšana (318) vai daļēja atdalīšana no citām teikuma daļām. Piemēri.

Cilvēkam ir piedāvātas tik lielas tehnoloģiskas iespējas, ka ___ lai izlasītu jaunākās ziņas ___ viņam nav jāpieceļas no sava rakstāmgalda.

Tas nav svarīgi ___ atrodas viņš tajā pašā pilsētā vai citā pasaules galā.

Ir pagājis vairāk kā pusotrs gads ___ kopš es rakstu dzeju un esejas.

Es domāju tā, ja nav elektrības ___ nav dzīves.

Es zinu ___ ko es daru.

Nav jāuztraucas par to ___ vai ir vai nav siltais ūdens.

Liela nozīmē, kāpēc bērni kļūst ātri pieauguši ___ ir tam, ka viņiem nav mīlošas ģimenes.

Pieņemsim ___ bērniem daudz jābūt svaigā gaisā.

Tas ___ ka tehnoloģijas turpina attīstīties, es domāju ___ ka tas ir labi.

Ir ļoti daudz dažādu iespēju ___ kā pavadīt brīvo laiku.

Īstenībā jebkas ___ ko tev iemāca, noder šajā dzīvē.

Visu, ko neapēdam uzreiz ___ saliekam ledusskapī.

Iekams spārni vēl nav izauguši ___ es vēl gaisā necelšos.

Viss labi jāapdomā ___ pirms rīkojas.

205 gadījumos nepamatots komata lietojums pirms salīdzinājuma. Piemēri.

Daudziem cilvēkiem dators jau ir, kā slimība.

Tad cilvēki vēl nebija tik gudri un apdāvināti, kā tagad – mūsdienās.

Telefons reizēm kalpo, kā gludeklis.

Automātika ir efektīva, kā cilvēka darbaspēks.

Attīstās straujāk, nekā mūsdienu cilvēka prasmes.

Vēl salīdzinoši bieži skolēni kļūdās teikumos, kuros ir vienlīdzīgi teikumu locekļi saikļu saistījumā vai ar vispārinošo vārdu. Piemēri.

Rosība , stress, steiga __ ar šīm īpašībām var apzīmēt mūsdienu sabiedrību kopumā.

Tagad praktiski visi darbi, iesniegumi, referāti utt. ir vajadzīgi datorsalikumā

Vajag dzīvot šodienai __ nevis skriet laikam pa priekšu.

Kopt savu dzimteni, stādīt __ nevis zāgēt mūsu bagātību – bērzus.

Literatūra sniedz cilvēkam laimes sajūtu __ gan informējot viņu, gan vilinot ar savu skaistumu.

Tāpat kļūdas pieļautas, neievērojot teikuma beigu pieturzīmes.

Kādi gan var būt trūkumi šai apbrīnojamai attīstībai.

Taču tā ir visu mūsu nākotne!

Bet kurš pie tā ir vainīgs, ja ne mēs paši.

Bet vissvarīgākais ir būt atklātam pret apkārtējiem!

Skolēni kļūdās pieturzīmju lietojumā pirms saikļiem un , vai. Piemēri.

Šie cilvēki vairs nespēj savu dzīvi iedomāties bez datora un interneta __ un tas ir pats skumjākais.(SST)

Mēs katru mirkli esam kaut kur __ un visu laiku mēs kaut ko darām.

Tehnoloģijas attīstās ļoti strauji __ un katru dienu tiek izgudrotas jaunas ierīces.

Ir iedomājušies, ka paši var tikt ar visu galā un __ ka turpmāk ies kā pa sviestu smērēts.

Mums atliek laika, lai spētu izdarīt vairāk __ un tā ir mūsu priekšrocība.

Mēs esam tikai cilvēki __ un mūsu talants ir domāt – audzēt spārnus.

Nevaru saprast __ vai tehnoloģijas ir draugs, vai ienaidnieks.

Neviens nezina __ vai tā vieta kādam pieder, vai ne.

Vārds „stabilais” nozīmē dzīvot tā, lai netraucētu citiem __ un tā, lai visiem pietiktu manas mīlestības un naudas.

Viņiem nemaksā algu, vai nemaksā prēmiju.

Pasaule mainās __ un mēs maināmies līdz ar viņu.

Mūsdienu tehnoloģijas attīstās __ un arī tās turpinās attīstīties.

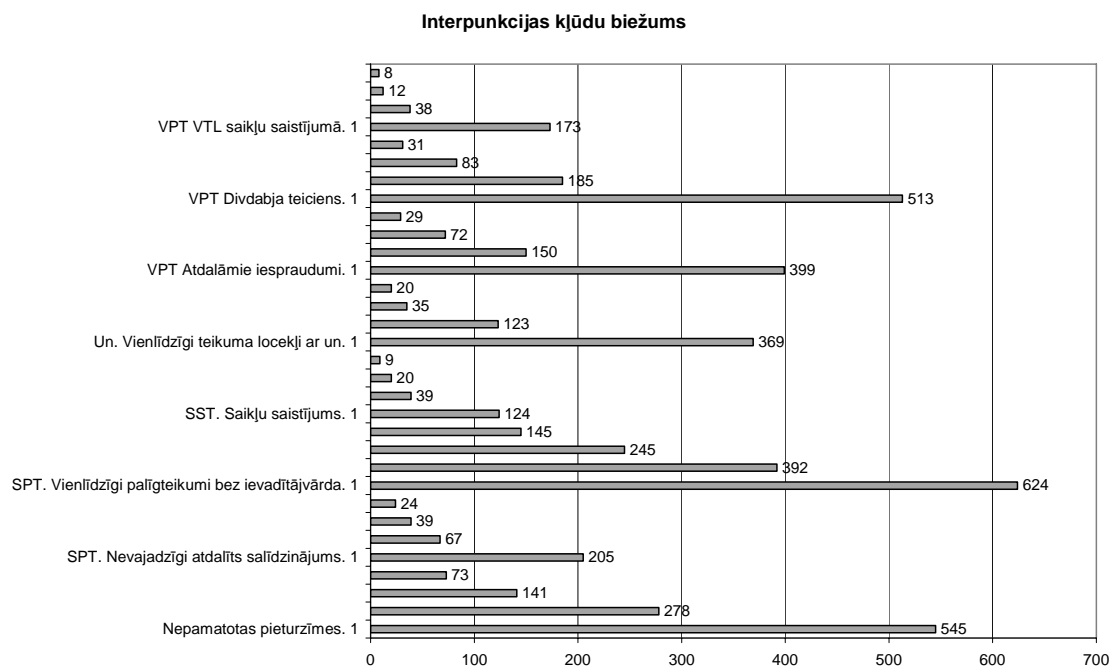
Ir nekoncekvences teikumos ar citātiem. Piemēri.

Visiem mācīšu, ka nav vērts „skriet gaisā, iekams spārni nav izauguši.”

Ir teiciens: „Kas par daudz, tas par skādi”.

Skolēnu darbos nereti atkārtojas 4 un vairākas viena veida interpunkcijas kļūdas.

25.diagramma. Atkārtoti pieļautās interpunkcijas kļūdas.

25.diagrammā redzams, ka skolēni atkārtoti kļūdījušies teikumos ar vienlīdzīgajiem palīgteikumiem bez ievadītārvārda, iespraudumos, divdabja teicienos, kā arī lietojot nepamatotas pieturzīmes. Tāpat vairākkārt kļūdījušies gadījumos, kad saiklis *un* saista vienlīdzīgos teikuma locekļus vai teikuma daļas.

Viens no pētījuma uzdevumiem bija noskaidrot, vai ir korelācija starp pārspridumā iekļauto vārdu skaitu un kļūdu skaitu.

8.tabula. Vārdu skaits un kļūdu skaits.

	Teksta apjoms līdz 80 vārdiem	Teksta apjoms līdz 150 vārdiem	Teksta apjoms līdz 200 vārdiem	Teksta apjoms līdz 250 vārdiem	Teksta apjoms līdz 300 vārdiem	Teksta apjoms līdz 400 vārdiem	Teksta apjoms vairāk kā 400 vārdi
	Vidējais kļūdu skaits 1 skolēnam	Vidējais kļūdu skaits 1 skolēnam	Vidējais kļūdu skaits 1 skolēnam	Vidējais kļūdu skaits 1 skolēnam	Vidējais kļūdu skaits 1 skolēnam	Vidējais kļūdu skaits 1 skolēnam	Vidējais kļūdu skaits 1 skolēnam
Kopējais stila kļūdu skaits	23,33	6,86	7,34	6,65	6,39	6,8	7,95
Kopējais ortogrāfijas kļūdu skaits	23	8,71	6,6	5,95	5,06	4,9	4,55
Kopējais interpunkcijas kļūdu skaits	13	4,29	6,31	6,63	6,3	6,62	7,41
Kopējais kļūdu skaits	51,67	19,86	18,68	17,92	16,03	16,8	18,13
Ortogrāfijas un interpunkcijas kļūdu skaits	28,33	13	11,73	11,54	10,15	10,48	10,99

8.tabulā redzams, ka neatkarīgi no pārspriduma vārdu skaita kļūdu daudzums ir vienāds (gan 200 vārdu, gan 400 vārdu apjoma darbā ir vidēji 11 kļūdas). Ja vārdu skaits ir mazāks par 200, tad ortogrāfijas kļūdu skaits ir pat lielāks, bet interpunkcijas kļūdu skaits mazāks, taču vidējais kopējais ortogrāfijas un interpunkcijas kļūdu skaits ir pat lielāks.

Secinājumi

Secinājumi veidoti, ņemot vērā anketēto skolēnu viedokli (1.-6. secin.) un pētījuma grupas situācijas analīzes rezultātus (7.-19. secin.)

1. Skolēni uzskata, ka pārspriedums ir nozīmīgākā centralizētā eksāmena darba daļa, kas vislabāk ļauj atklāj personības vērtībskatījumu un arī valodas prasmes.
2. Lielākā daļa skolēnu izvēlas pārsprieduma tematu, kas liekas visinteresantākais un piedāvā iespēju izmantot personisko pieredzi, radoši pašizpausties.
3. Trešdaļa respondentu (31%) mācību gada laikā uzrakstījuši mazāk par 4 domrakstiem, kas neapšaubāmi nepietiekami attīsta skolēnu tekstveidnes prasmes.
4. Centralizētā eksāmena pārspriedumam atvēlētais laiks ir bijis pietiekams, lai uzrakstītu piedāvātā apjoma (250-300 vārdu) darbu. Liela daļa respondentu (34%) uzskata, ka apjoms vispār nebūtu jānorāda, jo tas ierobežo rakstītāju.
5. Pārsprieduma zemais vērtējums eksāmenā saistāms ar pārāk stingriem vērtēšanas kritērijiem, kā arī nepilnīgu vārdu krājumu un nepietiekamām pareizrakstības zināšanām.
6. Eksāmena pārsprieduma temati jāveido par jauniešiem tuvām problēmām: dažādām atkarībām, brīvā laika pavadīšanas iespējām, cilvēku savstarpējo attiecību samezglojumiem, paaudžu konfliktu, karjeras iespējām, pat seksuālās orientācijas problēmām.
7. Pārspriedumos minēto vērtību izvēles tendences iezīmē mācīšanās fragmentārismu un virspusējību, jo personiski nozīmīgas vērtības raksturotas 21% darbu, sabiedrībā vispārāztītās vērtības – 36%, bet deklaratīvi, formāli minētas 34% darbu.
8. Lai gan daudzas vērtību norādes (ģimene, mīlestība, savstarpējās attiecības, sevis meklējumi u.c.) atklāj skolēna personības kvalitātes, taču šādi vērojumi ir tikai vienā piektajā darbu daļā.
9. Faktu atlases spektrs pārspriedumos liecina, ka skolēni gan pagātnes, gan tagadnes notikumus apgūst, nerodot saistību un neapzinot cēloņsakarības.
10. Skolēniem sagādā problēmas rakstīt pārspriedumu, precīzi ievērojot tematu.
11. Pārspriedumos vērojama neprasme veidot plānveidīgu tekstu, kas liek noprast, ka skolēni veido tekstu bez uzmetuma vai plāna.

12. Skolēnu darbos vērojama teksta daļu nesabalansētība un apjoma neievērošana.
13. Nepietiekami apgūtas literārās valodas normas pamatskolā un nostiprinātas vidējās izglītības posmā.
14. Skolēniem trūkst
- valodiskās gaumes, sava individuālā stila,
 - valodiskās disciplīnas,
 - pietātes pret dzimto valodu kā vērtību praksē.
15. Skolēnu darbos dominē gan neuzmanības kļūdas, gan nemotivētu pieturzīmju lietojums, kas liecina vai nu par nenostiprinātām zināšanām, vai par nepietiekamu laiku darba veikšanai, vai par nenoturīgu uzmanību pārbaudes darba laikā.
16. Skolēnu darbos novērojama neprasmē sistemātiski ievērot pareizrakstības normas, ko nosaka viens likums.
17. Biežāk pieļautās ortogrāfijas kļūdas ir:
- neuzmanības kļūdas,
 - *a* un *ā* lietojums darbības vārdu tagadnes formā,
 - kopā vai šķirti rakstāmo vārdu pareizrakstība,
 - svešvārdu pareizrakstība,
 - *i* un *ī* lietojums 3. konjugācijas darbības vārdos,
 - lielā sākuma burta lietošana.
18. Raksturīgākās interpunkcijas kļūdas:
- pieturzīmju lietojums starp vienlīdzīgajiem palīgteikumiem, ja otro palīgteikumu neievada pakārtojuma vārds,
 - nepamatotu pieturzīmju lietojums,
 - divdabja teicienu neatdalīšana,
 - iespraudumu un savrupinājumu neatdalīšana,
 - pieturzīmju lietojums starp vienlīdzīgajiem teikuma locekļiem, ja tos saista saiklis *un*,
 - nepamatoti atdalīts salīdzinājums,
 - nepamatotu pieturzīmju lietojums teikuma beigās,
 - pieturzīmju lietojums pirms saikļa *un* , ja tas saista vienlīdzīgus teikuma locekļus, salikta sakārtota teikuma daļas,
 - beigu pieturzīmju novietojums, ja citāts iesaistīts teikumā.
19. Neatkarīgi no pārsapņemas vārdu skaita pieļauto pareizrakstības kļūdu skaits vidēji ir vienāds (10-12).

Ieteikumi

1. Mācībās nepieciešams aktualizēt attieksmju pieredzes veidošanos un vērtīborientāciju, skolēna atbildīgu patstāvību.
2. Mācīšanās process ir profesionāli virzāms tā, lai nodarbībās skolēnā īstenotos vērtību pārdzīvojums.
3. Mācību stundās ir svarīgi mērķtiecīgi plānot pašnovērtēšanu, radot skolēnam iespēju sistemātiski vērtēt savu darbību, atbildību, paša atziņas, izjūtas un jūtas, kas viņā notikušas mācīšanās tēmas vai jautājuma laikā.
4. Mācību procesā ievērot tekstveides prasmju attīstīšanas paņēmienus:
 - noteiktas saziņas situācijas apzināšanos,
 - konsekvētu kompozicionālo shēmu, plānu, uzmetumu veidošanu,
 - sava un cita tekstu rediģēšanu,
 - melnraksta apspriešanu,
 - citu teksta analīzi,
 - cita teksts novērtēšanu un pašvērtējumu.
5. Skolēnu tekstveides prasmi attīsta:
 - biežāka tekstu rakstīšana, proti, ne mazāk kā 6-8 darbi mācību gada laikā,
 - gatava teksta pārstrāde, to uzlabojot,
 - jaunu tekstu veidošana, balstoties uz gatavu tekstu,
 - analītiski uzdevumi darbam ar gatavu tekstu,
 - prasme diagnosticēt savas tekstveides problēmas, pašnovērtēšanās prasmju nemitīga pilnveide
6. Piedāvāt skolēniem rakstīt darbus par jauniešus interesējošām tēmām.
7. Mācību procesā valodas stila kopšanai liela uzmanība veltāma šādiem jautājumiem (skat. 5. – 7.pielikumu):
 - 1) iepriekšējā mācību posma nepilnību diagnosticēšanai,
 - 2) diferencētai mācīšanai atkarībā no konkrētās klases skolēnu vajadzībām,
 - 3) skolēnu valodas motivētai pilnveidei un valodas disciplīnas ievērošanai.
8. Lai uzlabotu pareizrakstības kvalitāti, ierosinām:
 - 1) mācību procesā vairāk uzmanības veltīt pētījumā uzrādīto pareizrakstības kļūdu novēršanai,

- 2) uzsākot mācības vidusskolā, nostiprināt zināšanas un pamatprasmes par pamatskolas kursu pareizrakstībā,
 - 3) pareizrakstības vērtēšanai jānotiek arī citos mācību priekšmetos,
 - 4) dažādot mācību paņēmienus pareizrakstības normu apguvē.
 - 5) mācībās iesakām izmantot interaktīvās metodes, kuras skolēniem piedāvā vairāk pašam analizēt savu valodu.
9. Skolotājiem un skolēniem iesakām apmeklēt Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes interneta mājas lapu www.lu.lv/filol/valoda un Valsts valodas aģentūras mājas lapu- www.valoda.lv, kurās var rast atbildes uz neskaidriem un problemātiskiem valodas lietošanas gadījumiem, norādes par nepieciešamo teorētisko literatūru, uzzināt citu noderīgu informāciju latviešu valodas prakses jautājumos (skat. 8.pielikumu).
10. Izglītības satura un eksaminācijas centram iesakām, organizējot centralizēto eksāmenu latviešu valodā un literatūrā sākot ar 2007./2008. gadu ņemt vērā projekta darba grupas izstrādātos un konferences dalībnieku atbalstītos priekšlikumus:
- 1) veikt izmaiņas eksāmena *Zināšanu un pamatprasmju un Rakstīšanas* daļā izmaiņas (skat.9. pielikumu),
 - 2) pagarināt pārsprieduma rakstīšanai atvēlēto laiku, lai skolēni varētu uzrakstīt plānu vai uzmetumu,
 - 3) eksāmena zināšanu un pamatprasmju daļā pārbaudīt biežāk pieļautās ortogrāfijas un interpunkcijas kļūdas, kā arī piedāvāt izlabot neuzmanības un pārrakstīšanās kļūdas,
 - 4) pārsprieduma vērtēšanas kritērijos (skat. 10.pielikumu)
 - piešķirt papildus punktus par īpaši veiksmīgu pārsprieduma temata atklāsmi un nepieļautām faktū kļūdām,
 - precizēt pārsprieduma valodas stila kritērijus,
 - sīkāk izdalīt kompozīcijas kritērijus,
 - saglabāt pašreizējos vērtēšanas kritērijus par pareizrakstību,
 - nevērtēt domrakstu, ja tā apjoms ir mazāks par 1/3,
 - 5) organizēt kursus vērtētāju mācīšanai par domrakstu vērtēšanu
11. Mācību līdzekļu autoriem vidusskolai didaktiski precīzi un metodiski daudzveidīgi iekļaut tekstveidnes apguves jautājumus sasaistē ar gramatiku, leksikoloģiju, individuālā stila izkopšanu.
12. Augstskolu mācību spēkiem, kuri sagatavo topošos latviešu valodas un literatūras skolotājus,
- 1) īpašu uzmanību veltīt teksveides, stila kopšanas un pareizrakstības prasību apguves metodikai,
 - 2) uzrakstīt vidusskolai atbilstošu mūsdienīgu tekstveides apguves praktikumam.

13. Vidusskolas standartos iekļaut prasību visos mācību priekšmetos ievērot Valsts valodas likumu un runāt un rakstīt pareizā literārā valodā, kā arī labot skolēnu kļūdas; latviešu valodas standartā un mācību programmās detalizēti izstrādāt tekstveidnes apguves jautājumus valodas kultūras un stilistikas kontekstā, īpaši veltot uzmanību rindkopas iekšējai struktūrai (apgalvojums – argumenti – vispārinājums), kā arī teksta veidojuma loģiskai un stilistiski piemērotai valodai.

Ieteicamā literatūra

1. Blaua, G. *Man jāraksta domraksts*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999.
2. Helds, J. *Mācīšanās kā konstruktīvs un sistēmisks jēdziens*. No: Maslo, I. No zināšanām uz kompetentu darbību. - Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2006. - 31.-35.lpp.
3. Ernstsone, V., Tidriķe, L. *Jauniešu valoda*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2006.
4. Kušķis, J. *Mūsu valoda*. Padomi valodas spodrināšanai. RLB Latviešu valodas attīstības kopa. Rīga: Antava, 2006.
5. Paegle, Dz., Kušķis, J. *Kā latvietis runā...* Praktiski ieteikumi valodas kultūrā. Rīga: Zvaigzne, 1994.
6. Rozenbergs, J. *Latviešu valodas stilistika*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1995.
7. *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi*, nr.1. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2005.
8. *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi*, nr.2. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2006.

2. pielikums. Lietuvas pieredze lietuviešu valodas eksāmena kvalitatīvajā analīzē

1. Kvalitatīvās analīzes mērķi, avoti

2005. gada valsts lietuviešu valodas kā dzimtās valodas eksāmena saturu reglamentēja 2005. gada eksāmenu programma, kas balstījās uz Vispārējām izglītības programmām un izglītības standartiem, kas sagatavoti 2002. gadā. Viens no eksāmena mērķiem un uzdevumiem, kas minēti eksāmenu programmā, ir “radīt apstākļus, lai katra skola varētu analizēt lietuviešu valodas mācīšanas (-šanās) efektivitāti un palīdzēt novērtēt skolā esošo stāvokli”. Tādēļ šīs eksāmena kvalitatīvās analīzes mērķi ir šādi:

- izanalizēt, kādas prasmes tika vērtētas,
- noteikt, kādas zināšanas un prasmes rāda skolēni,
- izanalizēt, kuru prasmju un zināšanu skolēniem trūkst,
- sniegt rekomendācijas mācību procesa pilnveidošanai.

Pētījuma avots – 400 eksāmena darbu.

2005. gada eksāmena uzdevuma mērķis bija novērtēt gan zināšanas literatūrā (kultūrā), gan valodas zināšanas un spējas to lietot.

Lai novērtētu skolēnu sasniegumus, tika pārbaudītas divas prasmes:

1) zināšanu izmantošana un 2) problēmas risinājums, analizēšana, interpretēšana, vērtēšana. Testa mērķis ir novērtēt skolēnu prasmi uztvert un vērtēt lasītā teksta saturu un izteiksmes īpatnības, saprast kontekstu, prasmi izmantot zināšanas valodas kultūrā (gramatika un vārdu krājums), stilistikā, pareizrakstībā un interpunkcijā. Teksta interpretācijas mērķis ir novērtēt skolēnu prasmi analizēt un interpretēt tekstu, balstīties uz savu literatūrzinātnisko kompetenci un izpratni par kultūras kontekstu, atlasīt, saistīt, apkopot informāciju, pareizā valodā izpaust domas, radīt rakstītu tekstu.

Priekšmeta zināšanu izmantošanu skolēns rāda mērķtiecīgi, motivēti, atbilstoši lietojot, valodniecības un literatūrzinātnes terminus; lietojot atbilstošas gramatiskās formas un konstrukcijas un pareizi rakstot; atpazīstot lasāmā teksta žanru, laikmetu, virziena īpatnības, teksta funkcionālo stilu, atbildot uz jautājumiem par teksta izpratni un izpildot uzdevumus, kuros prasīts atrast nepieciešamo informāciju, pārfrazēt tekstā izteiktās domas saviem vārdiem, secināt, atrast domas pamatošanai piemērotus citātus.

Prasmi izteikt domas, analizēt, interpretēt, vērtēt skolēns atklāj, kad iepazīstas ar informāciju, atlasa to un atbilstoši sasaista; prot izšķirt un aprakstīt lasāmo tekstu uzbūves daļas, saskata sakarus starp tiem un nozīmi, formulē teksta pamatdomu, problēmu; atklāj teksta jēgu, balstoties uz savu pieredzi, saistot tekstu ar dažādiem kontekstiem; argumentējot, izsakot savu viedokli, vērtē lasāmo tekstu saturu un

izteiksmi; raksta pareizi strukturētu tekstu (ievads, iztirzājums, nobeigums), izpauž domas stilistiski pareizā valodā, atbilstoši rediģē tekstu.

Eksāmena uzdevuma kvalitatīvā analīze paredzēta vecāko klašu skolēniem, skolotājiem, vērtētājiem, uzdevumu sagatavotājiem.

Analizējot eksāmena rezultātus, tiek rādīti statistiskie parametri: grūtības pakāpe, izšķirtspēja, korelācija.

.....

Secinājumi un rekomendācijas

1. Izanalizējot teksta interpretācijas darbus un statistisko analīzi, var teikt, ka skolēnu sagatavotība šim eksāmenam nav slikta. Salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, skolēnu darbi, vērtējot tos satura un izteiksmes aspektā, kļūst labāki. Tas rāda, ka skolēni spēj uztvert literāru tekstu, to analizēt un interpretēt.

2. Skolēniem vissliktāk veicās ar teksta mākslinieciskās izteiksmes līdzekļu konstatēšanu un argumentēšanu. Mācību procesā vajadzētu pievērst vairāk uzmanības tam, kādu funkciju veic mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi konkrētā tekstā, t. i., kā tie palīdz atklāt tēla/liriskā subjekta iekšējo pasauli, darbības/procesa situāciju u. c.

3. Ap 30 % skolēnu prot izvēlēties teksta lasīšanas virzienu, analizēt struktūras elementus, tos saistīt ar tekstu kopumā. Taču daļa darbu parādīja, ka vairāk uzmanības vajag pievērst tēla/liriskā subjekta, tā noskaņojuma, izmaiņu laikā un telpā apspriešanai, saistot to ar teksta jēgu.

4. Tēmu, problēmu un vērtību analīze, prasme to argumentēti saistīt – viens no visgrūtākajiem aspektiem. Tam vajadzētu pievērst uzmanību arī mācību procesā, jo bieži nemotivēti secinājumi tiek izteikti tādēļ, ka skolēni nespēj uztvert tēmu, problēmu un tekstā izteiktās vērtības. No tā ir atkarīgs tas, cik interpretācija ir pamatota un mērķtiecīga.

5. Skolēniem vēl arvien ir grūti lasāmo tekstu motivēti saistīt ar kontekstu. Daļa skolēnu savos darbos ir aprobežojušies tikai ar konteksta nosaukšanu, t. i., tiek uzrakstītas teksta vispārīgās īpašības, autora daiļrades īpatnības, kam nav nekāda sakara ar interpretējamo tekstu. Vajadzētu balstīties uz tādu kontekstu, kas aplīdzētu atklāt teksta nozīmi. Turklāt uz to vajadzētu balstīties ne tikai ievadā, bet arī analizējot attiecīgo tekstu.

6. Lasot skolēnu darbus, ir novērots, ka vairāk nekā trešā daļa skolēnu ar grūtībām izvēlas skaidru interpretācijas virzienu. Tas ir saistīts ar nepietiekamu prasmi uzmanīgi lasīt tekstu un interpretējot izmantot analīzi. Mācību procesā svarīgi vairāk uzmanības pievērst interpretācijas virzieniem, to motivētai izvēlei.

7. Analizējot darbus izteiksmes aspektā, secināts, ka skolēni prot labi sadalīt savu radīto tekstu rindkopās, taču vajadzētu pievērst uzmanību rindkopas iekšējai struktūrai (apgalvojums – argumenti – vispārinājums).

8. Statistiskie fakti rāda, ka skolēni ar grūtībām rada saistītu tekstu loģiskā un stilistiski piemērotā valodā, tādēļ mācību procesā vajadzētu pēc iespējas lielāku uzmanību pievērst:

- morfoloģisko formu (personas, skaitļa, dzimtes, laika) saskaņošanai;
- pareizai teikuma locekļu saistīšanai;
- domas skaidrībai, mērķtiecīgumam, loģiskumam;
- vārda lietošanai piemērotā nozīmē.

9. Teksta interpretācijas darbos daudz citēšanas kļūdu: bieži tiek izkropļots autora teksts (mainīts laiks, locījumi; izlaisti vārdi), citāts tikai atkārtoto apgalvojuma domu, nav loģiski saistīts ar apgalvojumu, pagalvojums tiek papildināts ar vairākiem citātiem, no kuriem ne visi ir piemēroti. Ievērojamu cilvēku domas vai citus avotus, kurus skolēni nevar precīzi citēt, vajadzētu atstāstīt, izmantojot iestarpinājuma konstrukcijas, piemēram, pēc autora domām, u. c.).

10. Pareizrakstības mācīšanai nevajadzētu notikt tikai lietuviešu valodas stundās, arī citu priekšmetu stundās vajadzētu pilnveidot skolēnu valodas izjūtu, tiekties pēc tā, lai vārdi tiek lietoti mērķtiecīgi un pareizi.

11. Gatavojot eksāmena uzdevumus, vajadzētu pievērst uzmanību tam, lai būtu izmantoti dažādu laikmetu autoru teksti, kas ir piemēroti interpretācija, kuros ir dažādas, skolēniem aktuālas tēmas, nevajadzētu dominēt izvēles autoru daiļdarbiem.

12. Izanalizējot skolēnu atbildes uz testa uzdevumiem un statistiskos datus, izrādījās, ka teksta izpratnes uzdevumu skolēni ir izpildījuši pietiekami labi.

13. Skolēni ir labi atbildējuši uz jautājumiem, kas pārbaudīja teksta satura izpratni, grūtāki bija jautājumi, kuros bija lūgts apspriest teksta valodas izteiksmi (izpausmi?). Teksta valodas izteiksmes apspriešanai vajadzētu pievērst vairāk uzmanības.

14. Mācot saprast lasāmo tekstu (gan daiļliteratūru, gan citu) vienmēr vajadzētu pievērst uzmanību teksta tēmai, problēmai, pamatdomai, izskaidrot, kas tām kopīgs, kas atšķirīgs, jāizanalizē domu formulēšanas un argumentēšanas principi.

15. Skolēniem bija grūti formulēt domas saviem vārdiem. Mācību procesā vajadzētu pēc iespējas lielāku uzmanību pievērst rindkopas (vairāku teikumu) apjoma atbilžu formulēšanai rakstiski. Tas ir aktuāli, arī apspriežot teksta interpretāciju izteiksmes aspektā.

16. Visgrūtāk skolēniem veicās noteikt teksta mērķi un saviem vārdiem izskaidrot nosaukuma jēgu. Daļa skolēnu jauc teksta mērķi un pamatdomu.

17. Lai skolēni varētu veiksmīgi izpildīt teksta izpratnes uzdevumu, viņus vajadzētu mudināt

- rūpīgāk iepazīties ar jautājuma formulējumu;
- pievērst uzmanību piešķiramo punktu skaitam;

- visos gadījumos, izņemot tos, kuros lūgts izrakstīt vai citēt, atbildes formulēt saviem vārdiem, pārfrazēt teksta domas;
- izvairīties no pārāk vispārīgiem formulējumiem, censties formulēt domas tā, lai atspoguļotu teksta specifiku;
- mācīties formulēt domas koncentrēti, loģiski, arvien pārliecinoties par to, ka formulējums nav pretrunā teksta jēgai vai to neizkropļo;
- atbildi nerakstīt ar palīglocekļiem. Tas ir aktuāli, arī rakstot teksta interpretāciju;
- atbilstoši lietot valodniecības un literatūrzinātnes jēdzienus.

18. Uzdevumu sastādītājiem vajadzētu pievērst uzmanību jautājumiem, kuriem ir zemāka izšķirtspēja. Analīze rāda, ka problemātisks var būt jautājuma formulējums, kad skolēnam nav skaidrs, kas no viņa tiek gaidīts, vai nu atbildi uz jautājumu ir grūti dot saviem vārdiem; vai arī problēma var būt nepietiekami pārdomāts vērtējums, kad par pareizām atbildēm tiek uzskatīti ļoti vispārīgi apgalvojumi, pēc kuriem grūti spriest par to, cik patiesībā labi skolēns ir izpratis vienu vai otru lietu.

19. Apkopojot interpunkcijas un sintaktiskās analīzes prasmes pārbaudošo uzdevumu rezultātus testā, var teikt, ka visgrūtāk veicās ar pieturzīmēm atdalīt saskaņotos apzīmējumus pie apzīmējamā vārda, iespraudumus un palīgteikumus. Šādas konstrukcijas ir bieži sastopamas skolēnu rakstu darbos, tādēļ mācību procesā tam vajadzētu pievērst lielāku uzmanību.

20. Mazāk grūtību skolēniem sagādāja pielikumu atdalīšana ar pieturzīmēm, kaut arī tā vienmēr ir bijusi viena no grūtākajām. Šķiet, ka skolotāji ir pievērsuši lielāku uzmanību pielikumu atdalīšanai ar pieturzīmēm, tādēļ rezultāti ir uzlabojušies. Taču teksta interpretācijas darbos šīs konstrukcijas tomēr ir problemātiskas.

21. Skolēni nav ieguvuši pietiekamas sintaktiskās analīzes iemaņas, un no tā ir atkarīga liela daļa interpunkcijas kļūdu, parādās ne mazums nemotivētu pieturzīmju lietošanas gadījumu, ne tikai izpildot valodas uzdevumus, bet arī rakstot teksta interpretāciju.

22. Divos interpunkcijas uzdevumos tika doti atšķirīgi piemēri (saistīts teksts un atsevišķi teikumi), bet tika pārbaudītas tās pašas skolēnu prasmes. Tika novērots, ka skolēni nespēj sistemātiski ievērot vienus un tos pašus likumus. Cenšoties, lai skolēnu prasmes būtu noturīgas, mācību procesā vajag pildīt tādas uzdevumus, kas prasa sintaktisko analīzi un sintaktisko konstrukciju morfoloģiskas izpausmes analīzi.

23. Pareizrakstības uzdevums, kas prasa izskaidrot ieliktais pieturzīmes, izraisa šaubas par iespējām pilnveidot tā formulējumu. Tādēļ uzdevumu sagatavotājiem ieteicams pārdomāt šī uzdevuma lietderību.

24. Kaut arī vārdu rakstība kopā un atsevišķi jau iepriekšējo gadu eksāmenos tika pārbaudīta, šīm lietām skolēni nav pievērsuši pietiekamu

uzmanību un rezultāti nav labāki kā iepriekšējā gadā. To pašu var teikt par īso un garo patskaņu rakstību vārda saknē.

25. Pareizrakstības problēmas vēl arvien ir galotņu rakstībā. Mācību procesā vajadzētu pievērst lielāku uzmanību pareizrakstības iemaņu formēšanā.

26. Valodas kultūras uzdevums dos iespējas skolēniem pārdomāt savu izvēli, t. i., ievērot valodas normas. Ir novērots, ka skolēni kļūdās maz, ja vajag izvēlēties biežāk lietojamas konstrukcijas.

Kvalitatīvā analīze tika veikta arī lietuviešu valodas eksāmenam, kuru vērtē izglītība iestādē. Galvenās atziņas, kuras guvām, iepazīstoties ar šī eksāmena analīzi.

1. Rakstu daļas vērtēšanas kritēriji un rezultāti

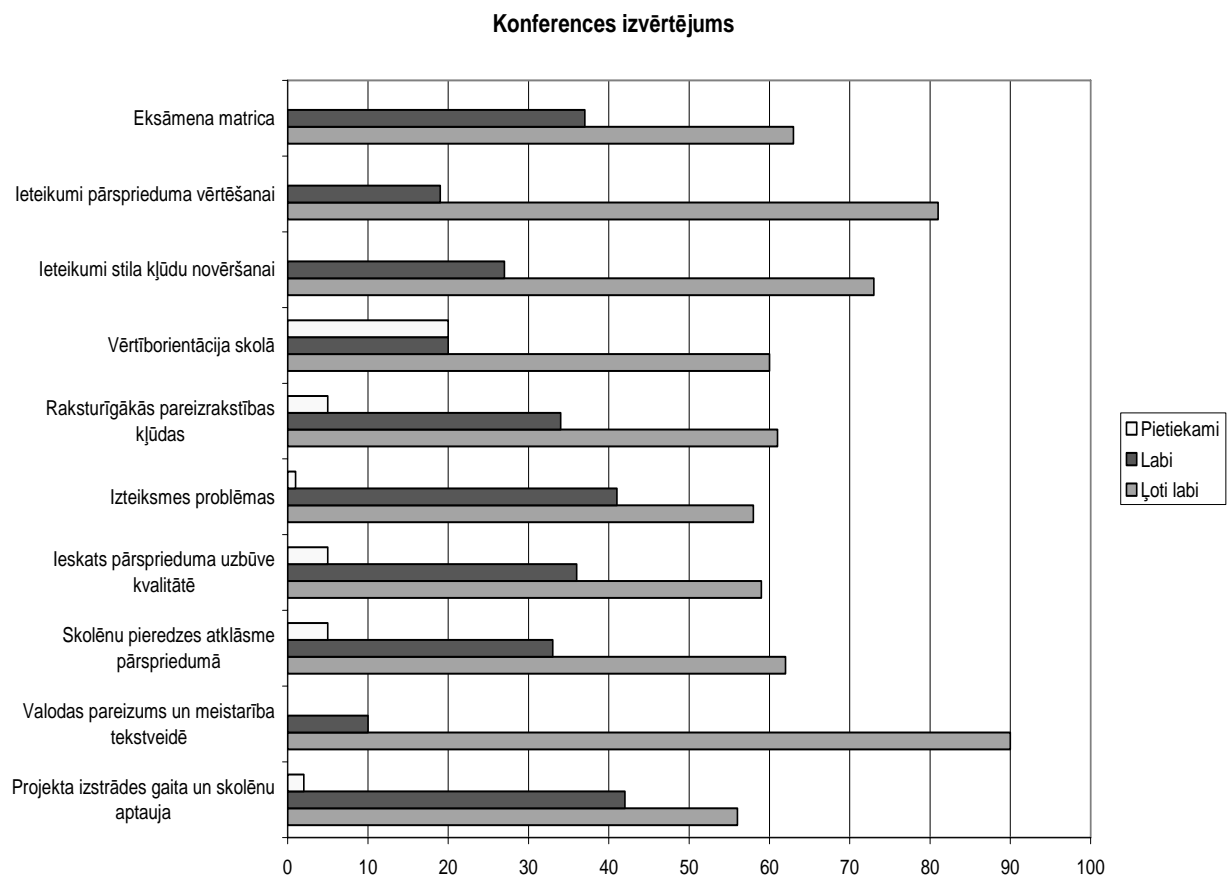
Aspekti	Vērtēšanas normas	Punkti	%
Teksta uzbūve	Vienots teksts, ir visas daļas(ievads, iztirzājums, nobeigums), tās ir savstarpēji saistītas	2	68,22%
	Viens trūkums	1	30,08
	2 trūkumi	0	1,7
Teksta veselums	Teksts ir plānveidīgs, nav domu pārlēcieni. Viena rindkopa ir par vienu apgalvojumu, domas neatkārojas Iespējam 1 tekstveides kļūda	8	19,76
	Par katru kļūdu 1 punkts mazāk. 0 punktu par 10 kļūdām.	0-7	1,29-18,1
Vārdu krājums un sintaktisko vienību lietošana	Bagāts vārdu krājums, dažādu konstrukciju teikumi	2	69,09
	Pietiekams vārdu krājums, vienkārša teikumi	1	29,11
	Nabadzīgs vārdu krājums, vienkāršas uzbūves teikumi.	0	1,8
Kļūdas	Ortogrāfija un interpunkcija. Teksta veidam atbilstošs valodas stils, leksika atbilstoša un saprotama, sinonīmija, noturēt stila skaidrums, mērķtiecība un loģiskums. Iespējama 1 kļūda	10	1,7
	17 kļūdas (Divas vienādas stila kļūdas tiek uzskatīta par vienu)	0-9	4,33-2,21

Secinājumi un ieteikumi daļa

- Jāpievērš uzmanība sarunvalodas kvalitātei visās mācību stundās
- Valodas stils ir viszemāk novērtēts, jo nezina vārdu īsto jēgu, nespēj kritiski izlasīt savu tekstu, to nereaģē. Šo prasmi var attīstīt vairāku gadu laikā. Tam jāpievērš lielāka uzmanība.
- Skolēni raksta nedomājot, kā to pateikt. Bieži divos teikumos izskan pretējas domas
- Vismazāk skolēnu darbos ir gramatikas un vārdu izvēles kļūdas.

- 1/3 daļa veic darbu bez gramatikas kļūdām
- Stila kļūdas ir visiem skolēniem
- Pareizrakstība problēma ir tradicionāla. Kļūdās pat elementārās gadījumos.
- Ja daudz pareizrakstību kļūdu, tad arī pats teksts ir neveiksmīgs.
- Liekot tekstā trūkstošās pieturzīmes, pārsvarā kļūdās, neatdalot iespraudumu, savrupinājumu un palīgteikumu virsteikumā.
- Vislabāk spēj atdalīt pielikumus un bezsaikļa teikumus.
- Sintaktiskās analīzes iemaņu trūkums.
- Vislielākā problēma ir nemotivēto pieturzīmju lietojums.
- Vispirms skolēni liek pieturzīmes neanalizējot teikumu, izvairās lietot domuzīmes.
- Ar domuzīmēm tendēti atdalīt arī vienkāršas konstrukcijas. Bieži vien intuitīvi liek pieturzīmes, pavisam nedomā, kura pieturzīme būtu atbilstošāka. Visu nivelē līdz komatam.
- Ortogrāfijas kļūdas: garie un īsie patskaņi, vārdu saskaņošana, kopā un atsevišķi rakstāmi vārdi.
- Nemāca izprast vārdu sistēmu, drīzāk māca atsevišķu vārdu pareizrakstību.
- Skolēni labi sadala savu tekstu rindkopās, taču vajadzētu pievērst uzmanību rindkopas iekšējai struktūrai, apgalvojumu, argumentu, vispārinājumu kvalitātei, ievērot daļu proporcijas.
- Skolēniem vajadzētu ievērot burtu rakstības noteikumus (piemēram, *ks nevis x*).
- Skolotājiem darba parindēs atzīmēt visas kļūdas.
- Dublēt visas kļūdas un tās atzīmēt malā. Labot iespējamus gadījumus.
- Mācīt skolēnam formulēt teksta problēmas, tēmas, atšķirīgo un kopīgo.
- Mudināt argumentēt savu apgalvojums.
- Izteikties ar saviem vārdiem, izsakot savu apgalvojumu, viedokli.
- Vairāk uzmanības sintaktiskai teikuma analīzei.
- Daudz kļūdu valodas sistēmas zināšanas dēļ. Jāzina likumi.

3. pielikums. Konferences ziņojumu izvērtējums.

4. pielikums. Anketa 1. kursa studentiem par latviešu valodas un literatūras centralizēto eksāmenu

Cienijamo respondent!

Latviešu valodas un literatūras skolotāju asociācija pēta latviešu valodas un literatūras centralizētā eksāmena rezultātus. Projektu atbalsta v/a „Valsts valodas aģentūra”.

Lai pētījums būtu objektīvs, lūdzam atbildēt uz jautājumiem par Jūsu pieredzi, gatavojoties un kārtojot eksāmenu 2005./2006.mācību gadā.

Apvelciet izvēlētās atbildes burtu!

1. Kurā latviešu valodas centralizētā eksāmena daļā Jūs vislabāk varējāt atklāt savas valodas prasmes?

A pirmā daļa (ortogrāfijas tests, lietišķie raksti, tēžu veidošana, uzdevums leksikoloģijā)

B otrā daļa (pieturzīmju lietojums teikumos, stila kļūdu labošana, domraksts)

C trešā daļa (literārā teksta analīze)

Pamatojiet savu izvēli, kāpēc!

2. Kurš uzdevums Jums patika vislabāk?

A ortogrāfijas tests

B lietišķie raksti

C tēžu veidošana

D uzdevums leksikoloģijā

E pieturzīmju lietojums teikumos

F stila kļūdu labošana

G domraksts

H literārā teksta analīze

Pamatojiet savu izvēli, kāpēc!

3. Kurš eksāmena uzdevums, Jūsprāt, ir lieks vai nevajadzīgs?

A ortogrāfijas tests

B lietišķie raksti

C tēžu veidošana

D uzdevums leksikoloģijā

E pieturzīmju lietojums teikumos

F stila kļūdu labošana

G domraksts

H literārā teksta analīze

Pamatojiet savu izvēli, kāpēc!

4. Kuru domraksta tematu Jūs izvēlējāties?

A Mūsdienu tehnoloģijas un cilvēku ikdiena.

B Literatūra irmeklēšana.

C „Neskrien gaisā, iekams spārni nav izauguši.”

(Latviešu tautas sakāmvārds)

5. Kāpēc izvēlējāties šo tematu?

A visinteresantākais

B mūsdienīgākais

C vislabāk orientējos materiālā

D neviens nebija interesants, kaut kas bija jāraksta

E _____ (cits variants)

6. Pēdējā mācību gada laikā latviešu valodas un literatūras stundās uzrakstīju

A 7 – 9 domrakstus

B 5 – 6 domrakstus

C 3 – 4 domrakstus

D mazāk par 3 domrakstiem

7. Vai pārsprieduma apjoms eksāmenā (250-300 vārdi) ir pietiekams patstāvīgu, oriģinālu domu atklāšanai?

- A pilnīgi pietiekams
- B pārāk liels apjoms, pietiktu ar 200- 250 vārdiem
- C pārāk mazs apjoms, vajadzētu 300- 400 vārdu
- D vispār nevajadzētu norādīt apjomu, tas ierobežo

8. Pārsprieduma rakstīšanai

- A bija pārāk daudz laika
- B pietika laika
- C pietrūka laika

9. Kāda domraksta forma, Jūsaprāt, būtu vislabākā eksāmena darbā?

- A pārspriedums
- B jaunrades (radošs) darbs
- C argumentētā eseja
- D _____(cits variants)
- E vispār domraksts nav vajadzīgs

10. Kāpēc, Jūsaprāt, domraksta rezultāti eksāmenā bija samērā zemi (no maksimālajiem 30 punktiem biežāk iegūtais punktu skaits – 10 punkti)?

- A nepietiekams vārdu krājums, kas traucē izteikties
- B nepietiekamas pareizrakstības zināšanas
- C pārāk stingri vērtēšanas kritēriji
- D neinteresanti temati, kur nav, ko teikt
- E neizprot tematu
- F maz lasa
- G _____(cits variants)

11. Par kurām tēmām, Jūsaprāt, būtu vēlams veidot domraksta tematus?

- A literatūra
- B citas mākslas
(lūdzam norādīt) _____

- C filozofija, reliģija
- D jauniešiem nozīmīgas problēmas
(lūdzam norādīt) _____

- E kultūra un izglītība
- F zinātnes
- G _____(cits variants)

Lūdzu, norādiet informāciju par sevi!

- A sieviete
- B vīrietis

Eksāmenā saņēmu _____ līmeni.

Šobrīd studēju _____
(augstskola, fakultāte, specialitāte)

Paldies par atsaucību!

5.pielikums. Latviešu valodas un literatūras skolotāju konferencē metodiskajā darbnīcā „**Izteiksmes kopšana pārspriedumā, motivējot skolēnus lietot pilnīgu literāro valodu**” izstrādātie priekšlikumi

Laiks: 2007.gada 24.augusts

Vadītāja: A.Vanaga, LVLSA priekšsēdētāja, Āgenskalna Valsts ģimn.

Dalībnieki: 15 latviešu valodas un literatūras skolotāji

Forma : grupu darbs

1. ierosme. Skolēnu prasme tekstos pazīt labu stilu

- pēc dotiem kritērijiem novērtēt 2 vai vairākus tekstus (viens no tiem ir laba stila teksts, bet otrs – stilistiski vājš);
- sameklēt rakstītus tekstus (gan augstvērtīgu, gan vāju paraugu), novērtēt tajos stilu pēc kritērijiem;
- labot valodas stila kļūdas tekstā;
- uzrakstīt atstāstījumu (nolūks - uzrakstīt tekstu bez stila kļūdām, jo skolēns centīsies to atdarināt kā laba stila paraugu);
- uzrakstīt savu tekstu (pārspriedums, raksts avīzei, vēstule, apraksts u.c.).

2. ierosme. Skolēnu prasme novērtēt interneta tekstu

- vērtēt tekstus internetā dažādos portālos;
- gatavo resursu kritiska izvērtēšana no valodas kvalitātes viedokļa (referāti u.c. teksti dažādos priekšmetos);
- dotas aktuālas tēmas; skolēni no interneta iegūst informāciju; sagatavo publisko runu (mutiskais pārspriedums).

3. ierosme. Savu un citu skolēnu darbu(tekstu) vērtēšana (soļi darbā ar tekstu)

- salīdzināšana,
- novērtēšana, ievērojot katra individuālo stilu,
- klasificēšana,
- kļūdu uzrādīšana un novēršana,
- salīdzināšana, sava stila uzlabošana.

4. ierosme. Sadarbība ar citu priekšmetu skolotājiem

- kopīgais un atšķirīgais tekstu veidošanā (forma, izteiksme, terminoloģija u.c.);
- atkārtot pārsprieduma pazīmes; dažāda līmeņa darbu salīdzināšana;
- apzināt raksturīgākās kļūdas arī citu mācību priekšmetu tekstos;
- dažādos priekšmetos raksta eseju par vienu tēmu;
- darbošanās ar tekstu – labo kļūdas, uzlabo to;

- iekārto stendu ar skolēnu labāko stila paraugu tekstiem (klasē, kabinetā, bibliotēkā, kādā skolas izdevumā).

5. ierosme. Runātās valodas vide plašsaziņas līdzekļos un populāru cilvēku runā

- TV raidījumu analīze;
- radioraidījumu analīze;
- kļūdu ekscerpēšana;
- rezultātu apspriešana klasē ;
- iespējamais rezumējums – zinātniski pētnieciskais darbs.

6.ierosme. Jauniešu žurnālu teksti

- zēna un meitenes rakstīts teksts – meklēt atkāpes no literārās valodas normām; grupēt kļūdas; salīdzināt valodu; uzdevums-meitenes pārveido zēnu tekstus, bet zēni – meiteņu,(nolūks-noskaidrot, vai teksti atšķiras pēc dzimuma)
- jaunieši izvēlas dažādu tēmu rakstus – meklē atkāpes no literārās normas; noskaidro stila iezīmes katrā tēmā; meklē dažādu leksiku.

6.pielikums. Stila kļūdu veidi

Ieteikums: izmantot vingrinājumiem skolēnu valodas kultūras uzlabošanai

I. Stils kļūdas, kas radušās vārddarināšanas un morfoloģijas nezināšanas dēļ

1. Raksturīgas lietvārda darināšanas kļūdas

1.1. Nepareizs priedēklis vai piedēklis(izskaņa)

Tehnoloģijas **pielietojums** atvieglo ikdienu.

Skol**nieki**em palīdz datori.

Skol**nieki** iziet dzīvē.

Viņi rakstīja par nabadzību , kungiem un negodību

1.2. Dzimtes un skaitļa kļūdainais lietojums

No tehnoloģijām ir atkarīgs, kā veidojam savas dzīves.

2. Darbības vārda un divdabja veidošanas kļūdas

Šādas iekārtas nav **pielietojamas**.

Pielietojot tehnoloģiju, viss veicas labāk.

Ir grūti **apmācīties**.

Labi gan, ka es dzīvoju laukos un ārā ir aka, no kuras var **izsmelt** ūdeni.

Cilvēki ikdienā izmanto nebūt **ne** visu iespējamo tehnoloģiju.

Veltījam laiku arī makšķerēšanai.

3.Vietniekvārdu lietojuma kļūdas

Līdz ar **ko** būs nepieciešami profesionāļi.

Nevaru bez **viņas** [tehnoloģijas] dzīvot.

Arī **viņām** [tehnoloģijām] ir jānes upuri.

Viņas [mašīnas] ekonomē mūsu laiku.

Daudzi cilvēki mīļi izturas **viens pret otru**.

4. Citas vārddarināšanas kļūdas

Cilvēki nekādīgi nevar iztikt bez tehnoloģijām.

Cilvēki jūtas pietiekoši pieauguši.

Tagad**nējā** tehnoloģija atvieglo darbu..

II. Leksikostilistiskās kļūdas

1. Sinonīmu lietojuma kļūdas

Vārdu atkārtošanās sinonīmu nelietošanas dēļ

Cilvēks tajā **laikā** varbūt bija **nedaudz** attīstītāks par dzīvnieku, bet šajā **laikā nedaudz** jau ir pārvērties par daudz.
Šis **viss** mums sniedz **visu** nepieciešamo.

2. Neatbilstošas nozīmes vārda izvēle

Katrs grib strādāt par labi **atalgotu samaksu**.
Dzīve ir jāveido pa maziem **solīšiem, pakāpieniem un sasniegumiem** atbilstoši savam vecumam.
Atbalsts ir tā **lieta**, kas nepieciešama ikvienam.
Daudzi latviešu **dzejnieki un autori** ir iespaidojušies no vāciešiem.
Mans vectēvs un **vecmāte** dzīvo laukos.
Lūdz ar **revolūciju** palielinājās vides piesārņojums.
Tad veic **nelielu** bēgšanu
Mēs katrs esam **savādāks**.
... darbarīki bija govīs.
Tehnoloģijas attīstās daudzās jomās, piemēram, automašīnu **celtniecībā**.
Sakāmvardam varu minēt **antonīmu**: „ Vilks paēdis, kaza dzīva.”
Svarīgi, lai **tekoši** ritētu ikdienas darbs.

3. Neliterāru leksikas slāņu lietojums (vulgārismi, žargons, barbarismi)

jāvazājas ar papīriem
baigi interesanti
smuki sarakstīts
spēlēju **uz kompjūtera**

4. Trafaretas (tukšas) frāzes vai netrāpīga vārda izvēle

Viss **iet** uz priekšu.
Cilvēki , īpaši jaunieši, ir **pozitīvi**.
Viņi cenšas **ņemt no dzīves** visu.
Runājot par **augstākstāvošām** personām, es varu minēt kādu piemēru.
Dzīve uzlabojas, **attīstās uz labu**.
Tu smagi krīti pret zemi, salaužot visu, kas **bija, ir un būs**.
Nav jāmēģina **apsteigt** laiku, **vietu un telpu**.
Tehnoloģijas **sastāda** visu cilvēka dzīvi.

5. Gleznaini pārspilējumi

Ikdiena kļūst **spožāka**.
Tas **nospieda** manu”Es”.
Un ir tādas jūtas, ka tu tūlīt **saplīsīsi** uz divām vai trim daļām.
Pasaule ir barga **kā jūra**, nikna **kā okeāns**.
Mēs esam kā putni, kuriem reiz ir lemts pacelties spārnos un aizlaisties **tālēs zilajās**.
Sirds tiecas pēc patstāvības, brīvības un **vēja brāzmām**, kuras dzīve mums dāvā, **pinoties** mūsu matos, dvēselē, garā.

6.Liekvārdība

Vispārībā man patīk tehnoloģija.

Gandrīz katram **bērn**am jau **bērnībā** ir mobilais telefons.

Praktiski tas notiek katru dienu.

Savā ziņā šādi viņi zaudē šo iespēju.

III.Sintagmostilistiskās kļūdas

I. Teikuma sintakse

1. Teikums nelogisks kopumā

Cilvēki savu viedokli vai uzskatu par kādu konkrētu lietu apkopo savā galvā un pieraksta uz lapas.

Savu dzīvi labiekārtojam ar tehnoloģijām.

Tas nepieciešams, lai bagātinātu savu garīgo pasauli, savu globālo domāšanu.

Mūsdienu tehnoloģija cilvēkiem uz šodiendiem ir dažādas.

Attīstījās cilvēku prāti un stils.

Automobiļu stils arī pieauga.

Vecāki ir tie, pie kuriem ir jāpieturas, cik vien vari, jo kādreiz gan jau pienāks laiks, kad būs jāstrādā.

Cilvēki laukos ir daudz izturīgāki kā pret slimībām, tā pret darbu.

Vārdi, nepakāpjoties uz darba pakāpiena, ir dzīvot nespējīgi matērijā.

2. Teikuma daļu nemotivēta nodalīšana

Parādījās telefoni. Kas mūsdienās ir ļoti nepieciešamas.

Tam pašam datoram un visām spēlītēm, kuras sniedz dators.

Tas liek aizmirst vecos laikus. Kad vēstules tika rakstītas **ar rokām**.(arī nepareiza formas izvēle-morfoloģija)

3. Personas nemotivēta maiņa teikuma ietvaros

Ja **cilvēkam** nav mērķa dzīvē, tad viņa spārni nekad neizaugs, jo bez mērķa dzīvē **tu** neesi nekas.

4. Neatbilstošs saistīšanas līdzeklis (vārdu savienojums, teikuma daļas)

Lidot , pagūt vairāk **kā** citi.

Ir tādas jūtas, **kad** tu tūlīt saplīsīsi.

5. Liekas teikuma daļas

Dažos lauku veikalos pārdevējas vēl joprojām izmanto skaitīkļus, **jo viņas ir pieradušas skaitīt uz skaitīkļiem.**

Galvenais, **ko vajadzētu atcerēties**, ir tas, lai cilvēki nepazaudē personību.

II. Vārdu savienojumu sintakse

1.Citu valodu ietekmē radušās neveiklas konstrukcijas

Frāzi pierakstīju **sakarā ar to**, ka mani tā saistīja.

Kā mūsu **valsts Latvija iegāja** Eiropas Savienībā, tā viss mainījās.

Par to **jānes liela atbildība**.

Tā vietā, lai aizskriētu pie drauga, es viņam piezvanu.

Mans **draugs vārdā Edgars** par citreiz nenāk uz skolu.

Tas var **novest pie** cilvēka bojā ejas.

Šis **viennozīmīgi** ir viens no svarīgākajiem jautājumiem.

tūkstoš gadu **atpakaļ**

dažus gadus **atpakaļ**

70 gadus **atpakaļ**

gadsimtu **atpakaļ**

2.Vārdu savienojuma ar prievārdu nepareizs saistījums

Priekš tam laikā man nepietiek.

Veikt kaut ko **uz datora**.

Caur rīcību cilvēks izprot sevi.

Uz savas **pieredzes** es sapratu, ka...

Šīs automašīnas strādāja **uz tvaiku**.

Vajag mācīties labāk **uz** citu **klūdām**.

Cilvēki lido **uz kosmosu**.

3. Nepareizs pārvaldījums (ģen. nelietošana)

Izprast dziļo **jēgu vārdiem**.

7. pielikums. Valodas pareizums un meistarība tekstveidē

Ilze Lokmane (Latvijas Universitāte)

Valodas kultūra ir optimāls valodas līdzekļu lietojums noteiktā runas situācijā. Valodas kultūrai ir divi līmeņi – **pareizuma** līmenis un **meistarības** līmenis.

Valodas norma – 1) vispārlietojamu valodas līdzekļu kopums, kas regulāri atkārtojas, 2) norādījumu kopums, kas nosaka valodas līdzekļu lietojumu.

Valodas norma **izriet no pašas valodas**:

- 1) tā ir izsecināta no valodas sistēmas,
- 2) runātāju apziņā vienmēr pastāv valodas ideāls, runas paraugs. Katrs noteiktas sociālas kopības loceklis apzināti vai neapzināti pakļaujas šīs kopības valodas ieradumiem (arī dialektā un žargonā pastāv norma). Norma valodas lietotāju apziņā parasti veidojas neformulēta – kā iemaņas.

Norma **ar laiku var mainīties**, tā attīstās līdz ar valodu. Normai raksturīga **elastīga stabilitāte** – tā pieņem tos jauninājumus, kas valodas sistēmu stiprina, nevis grauj. Bez pārmaiņām valodas sistēma nevar pastāvēt, bet, valodai attīstoties stihiski, daļa pārmaiņu ir nevajadzīgas. Norma ir filtrs, kas laiž cauri vērtīgāko, labāko, izteiksmīgāko.

Literārajā valodā pastāv divējādas normas – stingrākas un brīvākas. Ir jāpieļauj variantu pastāvēšana, visas svārstības nedrīkst izdeldēt, tādējādi palielinot plaisu starp normu un dzīvo valodu.

Literārās normas principi:

- 1) lietderīguma princips,
- 2) sistēmiskās atbildes princips,
- 3) nacionālās savdabības un tautiskuma princips,
- 4) pārmantojamības jeb tradīcijas princips,
- 5) valodas līdzekļu ekonomijas (taupīšanas) princips,
- 6) estētiskais princips,
- 7) izplatības princips (bet – valodas kļūdas izplatība nav pietiekams pamats, lai to varētu atzīt par normu),
- 8) valodiskās jaunrades princips (valodas pašjaunradei dodama priekšroka salīdzinājumā ar aizgūšanu; kā izteiksmes līdzeklis tiek pieļautas arī atkāpes no normas).

Paralēli terminam *valodas normēšana* tiek lietots termins *valodas kārtošana*. Pamatojoties uz valodas līdzšinējās attīstības datiem, ir iespējams prognozēt valodas attīstību.

“Atkārtošana ir zināšanu māte, tāpēc tiem, kas valodai īpašu uzmanību nepievērš, desmitreiz dzirdēta neįēdzība pielīp drošāk nekā vienreiz dzirdēts spožs vārds vai frāze.” (R. Veidemane.)

Tekstveide plašsaziņas līdzekļos

(1)

Savukārt Spānijā un Portugālē šodien būs saulains laiks, tur spīdēs saule.

Katrā gadījumā, ja kādam ir kādas problēmas, mēs jebkurā gadījumā varam mēģināt tās risināt.

Tas, kas nav starp šo kastīti un šo kastīti, arī ir tas, kas mums nesenā pagātnē bija vispārpieņemts, proti, šis jēdziens "pagarinātājs" arī ir šis neesošais vads starp divām kastītēm.

Tādējādi mums nav nekādas bīstamības pakāpes, ka svece varētu notecēt. Tas garantē kvalitatīvas sveces izlietošanas iespējas.

(2)

nu tieši ar izglītību es nezinu vai man kaut kādi plāni tur sanāks jo .. man vairāk viņa ir tā kā nu vienkārši nu mācīšanās pēc / un tāpēc ka es gribu to zināt / un tā ir ļoti laba izglītība / bet es .. es nezinu vai es kaut ko .. vai es .. vai es rakstīšu lielus projektus par folkloras pētījumiem vai strādāšu folkloras krātuvē / nu tā .. tas ir vienkārši nu tā vispār izglītība kopumā / un un un tā pati folklorā ir .. nu ka viņa ir kā vispār izglītojoša

es .. es aizbraucu auklēt bērnus / bet es kaut kā biju to pilnīgi citādāk iedomājusies / jo nu man .. man lika / nu es it kā tā kā auklīte skaitījos / bet man bija jādara viss iespējamais / nu tur .. ieskaitot tur veļas gludināšanu apakšbikšu lāpīšanu ēst taisīšanu / nu visādas .. / nu tur trīsstāvīgās muižas tīrīšanu / nu tā ka .. ka ka septiņos no rīta vienkārši ka pieceļās tad tā līdz astoņiem vakarā tu rukā / bet nu kaut kā es vienkārši .. / nu es izdomāju ka man to negribās tā pārāk / nē nu pat .. pat nebūtu tas trakākais tas .. tā .. tas tas strādāšanas stundas vai kaut kas tāds bet nu arī attieksme pret .. / nu no ģimenes tā ka nu .. / nu tu esi tur no Sibīrijas bezmaz / tu .. neko nesaproti

(3)

Pagājušonedēļ tā arī īsti netapa skaidrs, ir vai nav Rīgas dome devusi zaļo gaismu akustiskās koncertzāles būvēšanai uz AB dambja.

.. lielākā daļa balsojumam reģistrēto deputātu iecerei atbalstu neizteica.

Arī par jaunizveidoto nodaļu, kas iedzīvotājiem palīdz kārtot dzīvokļa pārdošanas jautājumus, darbinieki izsakās kritiski, uzskatot, ka tā nav apsaimniekotāja kompetence.

(4)

Kā šo lēmumu un citas uzņēmumā esošās problēmas traktē tā darbinieki un tās vadība, Nedēļa centās noskaidrot, uzklusot abas „nometnes”.

Šodien, kā rīkoties tālāk, lems 8. Saeimas izveidotā parlamentārās izmeklēšanas komisija Einara Repšes finansiālo darbību pārbaudei.

(5)

Pirms 121 gada būvētajam tiltam kāds tad ir tehniskais stāvoklis šodien?

Jūsuprāt, ar savu tēlu Latvijas prezidente vai ir ietekmējusi Latvijas tēlu pasaulē?

(6)

Tie, cik ātri parādās, tik ātri arī pazūd.

Taču, kā, raugoties no valodas līdzekļu izmantojuma, tas vērtējams kopumā, gribētu noskaidrot šajā referātā.

Kādi ir šie paņēmieni, kā piesaistīt auditorijas uzmanību, cik pozitīvu ietekmi tie atstāj uz latviešu valodu, mēģināšu noskaidrot.

(7)

Turklāt tam laikam būtiska bija tāda nianse, ka praktiski svarīgas nozīmes nebija apstāklim, vai šīs grāmatas ir paša sacerētas vai tulkotas.

Ir zināms pamats domāt, ka firmas veic aptauju apgrozījuma paplašinājuma palielināšanas nolūkos.

Pēdējā laikā sākusi palielināties narkotiku pieejamības izplatīšanās cietumos.

Tagad jūs varat pagatavot veselīgu mājās gatavotu maizi.

(8)

Pašlaik notiek dzīvībai bīstamo suņu bez uzpurna un pavadas saimnieku sodīšana.

.. dokumentu gatavošanā ir piedalījušies kāda viena no Latvijas lielākajiem advokātu birojiem eksperti. [Nedēļa]

Rīgas domes Pilsētas attīstības komiteja vakar atkārtoti apstiprināja konkursa par tiesībām apbūvēt un apsaimniekot 94 hektārus zemes Lucavsalā rezultātus, akceptējot SIA Lucavsala piedāvāto attīstības priekšlikumu. [NRA]

(9)

Ekonomikas ministrijas, kuras kompetencē ir vispārējā būvniecības pārraudzība un koordinācija valstī, parlamentārais sekretārs Dzintars Zaķis, atzīstot, ka likumu labojumi, kas vērsti uz zemes vai mājokļu pircēju tiesību un interešu aizsardzību, ir vērtējami pozitīvi, tomēr uzsver, ka aizrauties ar tirgus ierobežojumiem nebūtu pareizi. [Nedēļa]

(10)

Kopā ar vairāk nekā 82 procentu iedzīvotāju pozitīvo attieksmi pret vispār piedalīšanos starptautiskās misijās tas ir gana pārlicinošs rādītājs, ka valsts ārējās drošības jautājumos Latvijas sabiedrība ir gudrāka par tiem politiķiem, kuri cer uz īstermiņa kampaņām, kas balstītas uz pašu iedomām par to, kas vēlētājiem ir vai nav svarīgi. [Diena]

Zīle neredz stratēģisku mērķu saistību ar krīzi domē. Nevar stratēģisku mērķi izmantot kādam vienam taktiskam solim, lai risinātu krīzi Rīgas domē, Dienai sacīja .. Roberts Zīle, komentējot piektdienas vakarā izplatīto Jaunā laika aicinājumu tēvzemiešiem sākt sarunas par partiju sadarbību. .. viņš varot tikai uzsvērt, ka domāts ir stratēģiskais mērķis par latvisko partiju konsolidāciju uz nākamo vēlēšanu ciklu, bet neesot pamata šo aicinājumu izmantot konkrētajā situācijā, kāda ir domē. [Diena]

Nemieru raisa jaunievedums, kas juristus un grāmatvežus, kuru business saistīts ar t.s. trastu apkalpošanu, faktiski dara atbildīgus par to, ka trastā netiek izmantota apšaubāmas izcelsmes nauda. [Nedēļa]

17.novembrī, muzeja 10 gadu jubilejas svētkos, dāvinājumos ieguvām vērtīgu priekšmetu – ugunsdzēsēju sūknī (roku darbs), kurš darināts 19.gs. otrajā pusē, atrasts Aizdzirē, šķiet, to izmantojuši vietējie ugunsdzēsēji 1800 [?] gadu beigās, par vērtīgo eksponātu paldies Ilgvaram Brucim no Kurzemes cietokšņa muzeja Zantē, kā arī papildinājumu mūsu bibliotēkai. [KNV]

(11)

T.Papadopuls sacīja, ka nav vērts gaidīt, ka sarunas, kas tika pārtrauktas pagājušajā gadā (kad Kipras grieķi aprīlī referendumā noraidīja ANO plānu par varas dalīšanu starp grieķu un turku kopienām un Kipras grieķu daļa 1.maijā pievienojās ES, pārstāvēt visu salu), varētu strauji atjaunoties. [NRA]

Dalībniekiem tika pārbaudītas teorētiskās zināšanas un, protams, vērtēja arī praktiskos darbiņus – Inese bija uzadījusi džemperu un uzšuvusi pieskaņotu somiņu, un kā obligātais praktiskais darbs – visiem dalībniekiem tikušas izsūtītas latviešu tautasdziesmas divi pantiņi un bija jāizstrādā skice un kompozīcija. [KNV]

Tekstveide studentu darbos

(12)

Metaforu iedalījums: 1) emocionālās, 2) predikatīvās, 3) verbālās.

Vārdus var grupēt ļoti dažādi, piemēram, raksturojot pēc cilmes, vārdi var būt aizgūti, frazeoloģiski, atvasināti, radušies no latviešu valodas un citi.

Mani apskatāmie jaunatnes slāņi būs panki, repa (hip hop) kultūras pārstāvji, kā arī nekonkrēta slāņa jaunieši.

(13)

Ir vienkopu – viens teikuma virsloceklis, divkopu – ir gan teikuma priekšmets, gan izteicējs vai bezkopu – nav neviena patstāvīga vārda – teikumi.

I.Freimane stāsta, ka vārdu saīsināšanas tradīcija latviešu valodā nav īpaši sena, abreviatūras valodā ienākušas galvenokārt pēc 2. pasaules kara, tie ir

aizguvumi vai burtiski kalkējumi (kalks – lingv. Vārds vai vārdu savienojums, kas veidots pēc citas valodas vārda vai vārdu savienojuma parauga. [Svešvārdu vārdnīca 1999 : 331]) no krievu valodas vai ar tās starpniecību no kādas citas, parasti starptautiski nozīmīgas valodas. [Freimane 1993 : 164]

(14)

Tagad, pārbaudīsim, cik atbilstošus sintaktiskos līdzekļus lieto avīzes darbinieki. Kā arī to, kāda teikuma uzbūves un palīgteikumu veidi ir visizplatītākie šo autoru darbos.

Esmu apkopojusi daudzus studentu pierakstos sastopamos saīsinājumus. To tiešām bija daudz. Gan tradicionālie, gan vienkārši saīsināti vārdi.

Pielikumā var skatīt vēl daudzus interesantus vārdu saīsināšanas piemērus. Arī dažus teikumus, kuros parādās liels saīsinājumu sablīvējums.

(15)

Literārā valoda ir visas tautas valoda, valoda, ar kuru sazinās visa tauta.

Pirmajā teikumā vērojams stilistiski pazemināts stils.

Mērķis ir uzzināt, kāds ir autora mērķis, piesātinot savu rakstīto ar svešvārdiem.

(16)

Aplūkoju adjektīvus, kuriem nozīme izsaka kaut ko tādu, kas saistīts ar 'ass'.

Pētot reklāmas valodu, nozīmīgs aspekts reklāmas uzdevumu sasniegšanai ir arī reklāmas auditorija, kam paredzēta attiecīgā reklāma, uz kuru tā speciāli iedarbojas un kādiem līdzekļiem. Eksistē arī reklāmas iedalījums pēc tā, kādai auditorijai ir paredzēta attiecīgā reklāma, taču šajā pētījumā nav nepieciešams iekļaut reklāmas iedalījumu pēc auditorijas veida, jo izvēlētais pētāmās reklāmas veids nav paredzēts specifiskai auditorijai.

Šie noteikumi paredz, ka tālāk, lai izmantotu atveidotos vārdus, mēs tos varētu brīvi izmantot gan lokot, gan nosakot tā dzimti, skaitli.

(17)

Taču, šķērsojot Latvijas robežu, kravu aizturējis Krievijas Federācijas veterinārais dienests, kas veicis ienākošās kravas pārbaudi un atklājis, ka kravai nav nedz ieviešanas atļaujas, nedz veterinārā sertifikāta. [NRA]

Noalgojot sienu apgleznošanas lietpratējus, tunelis ieguva daudz priecīgāku izskatu un arī gana daudz ienaidnieku. [NRA]

(18)

Kā Neatkarīgajai notikuma vietā pastāstīja Tukuma rajona Ceļu policijas inspektors, braucot Ventspils šosejas virzienā, mācību automašīna Mazda veica kreiso pagriezieni uz grantētu sānielu. [NRA]

Rezultātā abi vīrieši iedunkājuši viens otru, saplēšot kreklus. [NRA]

Inficēties ar encefalītu iespējams, piesūcoties inficētai ērcei.

Piemēram piedāvājam vienas ortogrāfijas un vienas interpunkcijas kļūdas skaidrojumu.

Piemēra izvēle:

1. piemērs
Vēlēšanu iecirknī **Rīgas valsts 1. ģimnāzijā** pirms slēgšanas rindā gaidīja gandrīz tikai gados jauni cilvēki.

Labojums :

1. piemērs
Vēlēšanu iecirknī **Rīgas Valsts 1. ģimnāzijā** pirms slēgšanas rindā gaidīja gandrīz tikai gados jauni cilvēki.

Skaidrojums :

1. piemērs
Ar lielo burtu rakstāms pirmais sugasvārds no diviem vai vairākiem sugasvārdiem nosaukumā, kas sākas ar īpašvārdu

Interpunkcijas piemērs

Piemēra izvēle:

11. piemērs
Savukārt **■** krievu bērni jau tagad brīvi runā latviski.

Labojums :

11. piemērs
Savukārt **■** krievu bērni jau tagad brīvi runā latviski.

Skaidrojums :

11. piemērs
Vārds savukārt tiek lietots saikļa vārda funkcijā, tāpēc tas nav atdalāms ar komatu no pārējā teikuma.

Valsts valodas aģentūra

Kontaktinformācija

ADRESE

Valsts valodas aģentūra
Lāčplēša iela 35–5, Rīga, LV-1011
TĀLRUNIS 67201680
konsultācijas 67225879
FAKSS 67201683
E-PASTS agentura@valoda.lv

Tīmekļa vietnes pārzinis:
administrators@valoda.lv

Aizkars; aizskars; vārda "bijusī" rakstība valsts nosaukumos

Atbildes uz interesentu jautājumiem

Jautājums	Atbilde, pamatojums
Kā pareizi ir jāraksta — <i>aizkars</i> vai <i>aizskars</i> ?	Lai apzīmētu auduma, pinuma izstrādājumu kā aizsegšanai vai atdalīšanai no pārējās telpas, ir jāraksta vārds <i>aizkars</i> (atvasināts no darbības vārda <i>aizkārt</i>), savukārt rakstījums <i>aizskars</i> ir darbības vārda <i>aizskart</i> vienkāršās nākotnes 3. personas forma.
Vai tiešām valsts nosaukumā <i>Bijusī Dienvidslāvijas Maķedonijas Republika</i> vārds <i>bijusī</i> rakstāms ar lielo sākumburtu (ar lielo burtu <i>bijusī</i> taču nav rakstāma, piemēram, <i>bijusī Padomju Savienība</i>)?	Valsts nosaukumā <i>Bijusī Dienvidslāvijas Maķedonijas Republika</i> vārds <i>Bijusī</i> tiešām rakstāms ar lielo sākumburtu, jo šis vārds ietilpst valsts nosaukumā (tam ir īpašvārda nozīme). Pēc lielo sākumburtu lietošanas noteikumiem ar lielo sākumburtu rakstāmi visi patstāvīgas nozīmes vārdi valstu nosaukumos un valstu savienību nosaukumos. Tātad — <i>Bijusī Dienvidslāvijas Maķedonijas Republika</i> .

9.pielikums.Centralizētā eksāmena latviešu valodā un literatūrā matrica
2007./2008. m.g. Projekts.

Daļa	Laiks	
1.	10.00- 11.00	<p><u>Zināšanas un pamatprasmes</u> (30 punkti)</p> <p>Ortogrāfija (6p.)</p> <p>Interpunkcija (6 p.)</p> <p>Valodas kultūra (5 p.)</p> <p>Tēzes (9 p.)</p> <p>Leksikoloģija (frazoloģismu skaidrojums) (4 p.)</p>
2.	11.00- 12.30	<p><u>Rakstīšana</u> (34p.)</p> <p>Pārspiedums (350-400 vārdi)</p>
3.	12.45- 14.25	<p><u>Daildarba analīze</u> (36 punkti)</p> <p>Tēma/ motīvs</p> <p>Problēma/ konflikts/ liriskais Es”</p> <p>Uzbūve, kompozīcija</p> <p>Varoņi/ tēli</p> <p>Valoda</p>

10.pielikums. Centralizētā eksāmena latviešu valodā un literatūrā pārsprieduma vērtēšanas kritēriji. Projekts.

	0	1	2	3	4	5	Papildus 1 p.				
Saturs		Saturs neatbilst tematam, temata vulgarizācija.	Temata virspusēja sapratne, novirze no temata, bezpersonisks darbs.	Daļēji atklāts temats, tas sašaurināts vai paplašināts, novirze no temata, vienusīga, fragmentāra pieeja galveno problēmu risinājumam, nav savu spriedumu vai arī daļēji, neveikli (trafareti spriedumi).	Saturs atbilst tematam, atsevišķas nozīmīgas, patstāvīgas domas, spriedumi, atziņas, vērtējums.	Temats izprasts, patstāvīgas domas, oriģināli spriedumi, atziņas, vērtējums.	Par īpaši veiksmīgu temata atklāsmi				
Argumentācija		Vispārīgi spriedumi, kas nav saistīti ar konkrētiem faktiem, fakti ir nenozīmīgi.	Vispārīgi spriedumi, maznozīmīgi fakti.	Izmantotie fakti nav pārliecinoši spriedumu pamatošanai.	Izmantotie fakti savu spriedumu argumentēšanai parāda, ka skolēns prot orientēties izvēlētajā tematā. 1-3 minēti.	Skolēns ar mērķtiecīgi izvēlētu faktu materiālu spēj atklāt un pierādīt izvēlēto tematu, 1 un plaši atklāts, 2-3 minēti.	Nav pieļautas faktu kļūdas				
Kompozīcija (apjoms)	Darba apjoms 1/3	Darba apjoms par mazu (50%) vai par lielu (130%)	Ir ievērots noteiktais apjoms.	Kopā par kompozīciju 6 punkti							
Komp. (rindkopas)	Nav ievērotas rindkopas	Daļēji ievērotas rindkopas, grūti izsekot galvenās domas risinājumam.	Ievērotas rindkopas, loģisks saistījums starp tām.								
Komp. secīgums)	Darbam nav plānveidīgas uzbūves	Darbs plānveidīgs, bet pietrūkst mērķtiecības galvenās domas atklāsmē, nepamatoti plašs ievads, trūkst nobeiguma, nav virsraksta u.c.	Darba kompozīcija pilnībā atbilst pārsprieduma uzbūvei, mērķtiecīgi atklāta doma.								
Vārdu krājums	Ierobežots vārdu krājums un lietojums, vienveidīgas konstrukcijas teikumi.	Tematam atbilstoša valoda, pamatā gramatiski pareizi veidoti dažādu konstrukciju teikumi.	Tematam atbilstoša valoda, pamatota vārdu izvēle, daudzveidīgas, saturam pakārtotas teikuma konstrukcijas.	Kopā par stilu 6 punkti							
Stila kļūdas	11 un vairāk stila kļūdu.	8 - 10 stila kļūdas.	4 - 7 stila kļūdas.					1 - 3stila kļūdas.	Darbā ievērots vienots stils, nav stila kļūdu.		
Otr., interp.	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	15 un vairāk kļūdu	14	13	11-12	9-10	7-8	5-6	3-4	2	1	-